

ASEDIUL FORTIFICAȚIEI DIN ALBA IULIA ÎN TIMPUL REVOLUȚIEI DE LA 1848-1849

Gheorghe Anghel

În acest an se împlinesc 160 de ani de la singurul asediu pe care l-a suportat fortificația bastionară de la Alba Iulia de la edificarea acesteia în prima jumătate a secolului al XVIII-lea.

Această mare și modernă fortificație a îndeplinit în acel timp un important rol în desfășurarea evenimentelor revoluționare din anii 1848-1849 în Transilvania și în directă legătură cu rezistența legiunilor românești din Munții Apuseni conduse de prefectul Avram Iancu.

Episodul a fost tratat în multe lucrări de specialitate, unele s-au referit direct la acest eveniment, iar altele au abordat subiectul în contextul prezentării evenimentelor revoluției din Transilvania de la 1848-1849¹. În general faptele sunt cunoscute din lucrările amintite, dar după publicarea unor documente esențiale provenite din arhivele de război din Viena în special raportul Districtului artileriei din garnizoana Alba (martie-august 1849) și al Direcției generale de geniu al aceleiași garnizoane, părți din jurnalul de front al fortificației și o parte din corespondența fortificației se pot face în continuare unele precizări în legătură cu folosirea unor strategii și tactici de apărare și de asediu al cetăților². Se cunoaște astfel mai bine raportul numeric dintre asediatori și asediați, dotarea tehnică a părților, puterea de foc, calibrul tunurilor și distanțelor de tragere ale acestora. Din aceste izvoare se vor putea preciza succesiunile comandanților ambelor tabere și cu deosebire lucrările genistice care s-au efectuat fortificației pentru asigurarea unei apărări eficiente. De asemenea se pot cunoaște multe aspecte privind legăturile dintre fortificație și legiunile românești conduse de Avram Iancu și Axente Sever.

Ca preambul se impune o scurtă rememorare a evenimentelor care au declanșat revoluția din Transilvania și asediul fortificației din Alba Iulia. În februarie 1848 a izbucnit revoluția de la Paris care a declanșat un lanț de revoluții în toată Europa și mai ales în Imperiul Habsburgic compus din 11 grupări etnice, toate asuprite și menținute în cadrul unor relații economice și sociale de origine medievală. Revoluția s-a declanșat la Viena în martie, apoi la Bratislava, Zagreb, Praga, Milano și Veneția. La 15 martie s-a declanșat la Buda și Pesta iar în luna aprilie și mai în Transilvania și Banat.

Sub presiunea revoluției delegația dietei ungare în frunte Kossuth, prezentă la Viena în martie 1848, a impus lui Ferdinand al V-lea împăratul Austriei și rege al Ungariei acceptarea revendicărilor ungarilor printre care: formarea unui guvern

---

¹ Szilágyi, 1858; Eleck, mss; Dragomir, 1944, p. 281-304; Thalson, 1850; Hulea, 1973; Pleșa, 1973; Pleșa, 1979; Josan, Popa, 2001.

² Josan, Popa, 2001, p. 35-148.

ungar, separat elaborarea unei constituții, dreptul Ungariei de a se uni cu celelalte provincii, Transilvania, Banatul, Croația – Slovenia și încorporarea zonei graniței militare. Constituția consfințea limba maghiară ca limbă oficială a statului unificat, lărgirea dreptului de vot până la 9%, desființarea iobăgiei fără împrumutarea țăranilor, administrație financiară independentă, ministere de externe și de război separate etc. Ungaria a obținut astfel fără lupte o independență aproape totală. Ceea ce ungerii au realizat în primăvara anului 1848 doreau și celelalte grupări etnice (națiuni) din Ungaria Sfântului Ștefan, care constituiau în ansamblul statului majoritatea populației compusă din români, sârbi, croați, sloveni, slovaci etc. De teama de a nu distruge unitatea Ungariei, Kossuth și majoritatea politicienilor unguri nu au fost dispuși să accepte nici un fel de doleanțe ale naționalităților. S-a creat astfel o situație de care în final a profitat Viena. “Chestiunile de viață și de moarte ale revoluției maghiare, crede Lendvai, erau relațiile tensionate cu Austria, cu Croația și cu celelalte grupări etnice străine, precum și cele ale românilor, sârbilor și slovacilor”³.

Revendicările românilor din Transilvania au fost enunțate în Adunarea Națională de la Blaj din 3/15 mai 1848. Acestea vizau abolirea tuturor relațiilor feudale care erau mai grele de cât în celelalte provincii ale imperiului. Românii cereau recunoașterea națiunii române ca a patra națiune receptă în principatul Transilvaniei și reprezentarea ei în dietă și în organele administrative ale țării, proporțional cu numărul de indivizi din sânul ei, desființarea iobăgiei și împrumutarea țăranilor fără despăgubire, introducerea limbii române ca limbă oficială alături de maghiară și germană în toate instituțiile politice și administrative, libertatea presei, a cuvântului și nerecunoașterea unirii Transilvaniei cu Ungaria fără consultarea poporului român din Transilvania. Cele două delegații ale românilor însărcinate să ducă revendicările hotărâte la Blaj, dietei din Cluj și împăratului la Viena s-au întors fără nici un rezultat. Dieta din Cluj a votat în unanimitate unirea Transilvaniei cu Ungaria.

A urmat o vară a anului 1848 plină de incertitudini. Nici o reformă prevăzută în noua constituție a Ungariei nu a fost aplicată în Transilvania. Nobilimea maghiară locală a aderat la revoluție fără să admită concesiile, instituția iobăgiei a funcționat în continuare devenind și mai opresivă. Au avut loc în Munții Apuseni acte de nesupunere a iobagilor față de stăpâni care au fost repede și sângeros reprimate de către stăpânirea maghiară. Amintim pe cele de la Mihalț, Aiud și din unele sate din jurul Albei⁴.

Conducătorii români care s-au remarcat în lupta națională au început să fie urmăriți, iar unii arestați. Ungurii din Transilvania s-au organizat în gărzii naționale, au primit arme de la garnizoanele imperiale, în special de la Alba Iulia, și au început să terorizeze satele românești. În 16 mai în Alba Iulia s-a constituit garda națională maghiară formată din 400 persoane bine înarmată, precum și magistratura

³ Lendvai, 2001, p. 236.

⁴ Dragomir, 1968, p. 61-63, 66-67.

(Consiliul Orășenesc) formată din 190 membrii dintre care numai 17 erau români, deși majoritatea locuitorilor orașului erau români⁵.

La 11 iulie Kossuth printr-un discurs emoționant a propus parlamentului Ungariei votarea a 42 milioane florini pentru organizarea unei armate naționale de 200.000 de oameni, declarând că patria este în pericol.

Tendențele de centralizare ale ungarilor au fost într-o contradicție cu aspirațiile națiunilor ce compuneau statul Ungar. Acestea, dimpotrivă, cereau autogovernare și administrație proprie cu indivizi din sânul lor și cu limbă proprie. De contradicțiile naționale din Ungaria a profitat Viena, care a promis satisfacerea unor revendicări naționale și sociale ale naționalităților dacă acestea acceptă să colaboreze în lupta împotriva ungarilor.

Primii care au început ostilitățile împotriva Ungariei au fost croații conduși de Josip Jelačić care, la 11 septembrie 1848, cu 50.000 de soldați a pornit să cucerească Budapesta. Din sud sârbii, sprijiniți de Serbia autonomă au mobilizat 10.000 soldați și au invadat Kraina și Banatul. Imperialii au început să-și revină din șocul revoluției și feldmareșalul Windischgrätz a zdrobit revoluția de la Praga și la 30 octombrie a intrat în Viena, iar feldmareșalul Radetzki a înfrânt la Custozza armata piemonteză și a recucerit Lombardia.

Românii din Transilvania în zadar au așteptat rezultatul mai multor intervenții pe lângă guvernul din Pesta pentru ca să le fie rezolvate revendicările. După întâlnirea Comitetului Național de la Sibiu din 29 mai Iancu a rămas ferm convins că numai cu armele poporul român își va putea dobândi drepturile. Întors în munți a început să organizeze o oaste populară înarmată mai mult cu lănci, furci și puține arme de foc. La 14 septembrie 1848 a fost convocată cea de a treia Adunare de la Blaj, la care Iancu s-a prezentat în 21 septembrie cu 6000 de feciori înarmați, iar Axente cu 2000. Conducătorii români profitând de prezența comisarului Ungariei pentru Transilvania, baronul Vay, cer înființarea gărzilor naționale române înarmate ca și cele ungurești, dotate cu puști, tunuri, săbii și rezolvarea celorlalte revendicări cuprinse în Programul Adunării de la Blaj din 3-15 mai, precum și nerecunoașterea unirii Transilvaniei cu Ungaria. Comisarul Vay nu a promis nimic românilor mărginindu-se să încerce mituirea conducătorilor români fiind însă refuzat cu demnitate. Nici generalul Puchner, guvernatorul Transilvaniei, nu a promis nici o rezolvare a problemelor românești în prezența delegației de la Sibiu în 3 octombrie 1848 și a continuat să colaboreze cu Vay până la 15 octombrie 1848.

La sfârșitul lunii septembrie s-a produs ruperea definitivă a legăturilor dintre Austria și Ungaria. Kossuth a declarat că Ungaria este una și indivizibilă, iar la 8 octombrie a fost ales președinte al guvernului și șef al Comitetului Apărării Naționale. A devenit un dictator în calitate de conducător politic și comandant al armatei. Lendvai l-a caracterizat astfel: „*Nici un politician ungar nu a fost vreodată în așa mare măsură obiectul unei divinizări din partea tuturor straturilor*

⁵ Hulea, 1973, p. 470.

poporului și totodată țintă a demonizării din partea politicianilor popoarelor vecine”⁶. Kossuth nu s-a bucurat de caracterizări favorabile nici din partea unor istorici străini. Golo Mann îl descrie ca fiind „un revoluționar vrăjitor, mult prea plin de el, a fost naționalistul cel mai dement care a existat vreodată. El a pus popoarele nemaghiare să aleagă, ori supunerea totală fără existență politică, ori exterminarea”⁷. În acest mod l-a caracterizat și A. J. P. Taylor: „El a fost primul dictator care a venit la putere prin prostituarea idealismului în serviciul pasiunilor naționale”⁸.

Față de români Kossuth a avut o atitudine sfidătoare. La 10 octombrie el a adresat o proclamație „Către poporul Valah” în care a admis că românii au suferit mult în trecut și au suportat sarcini grele, dar nu ungurii au fost acei care i-au împilat, ci sftmncii răi ai regelui respectiv și ai imperiului, ceea ce a fost numai în parte adevărat. A somat poporul român ca în opt zile să se supună ordinelor legale și să devină buni cetățeni „Altminteri pe Dumnezeu din ceruri care apără dreptatea, capetele vinovaților vor suferi severitatea neînduplecată a legii. Viteaza noastră armată...care va porni împotriva voastră și atunci va fi vai de orice tulburător, de trei ori vai de toți instigatorii. Ar fi fost bine să nu se fi născut, deoarece nimeni nu va avea parte de milă și indulgență”. În continuare precizează că a dat ordin poporului maghiar și secuiesc să se ridice ca o furtună „să măture gunoiul ingrati” și să extermine pe toți trădătorii rebeli neascultători. „Păziți-vă, de aceea frați români să nu vă atrageți urgia pedepsei”⁹.

În octombrie lucrurile s-au lămurit și conflictul dintre Ungaria și Austria a devenit oficial și de nerezolvat. Românii s-au aliat cu Austria care le-a promis satisfacerea unor drepturi. Comitetul Național Român, organ ales la Blaj în septembrie 1848, în frunte cu vicepreședintele Simion Bărnuțiu, a început organizarea Transilvaniei ca o „Țară Românească” prin înființarea a 15 legiuni românești înarmate care să lupte împotriva ungarilor. Alba Iulia s-a aflat la contactul dinte Legiunea a III-a condusă de Avram Iancu cu sediul la Câmpeni și Legiunea I condusă de Axente Sever cu sediul la Blaj. Viceprefect pentru legiunea lui Axente la Alba Iulia a fost ales preotul Ioachim Băcilă care a avut un rol important în legătură cu aprovizionarea fortificației și a legiunii lui Avram Iancu mijlocind colaborarea dintre legiunile românești și comandantul fortificației¹⁰.

Conflictul dintre garda națională ungurească și cea românească condusă de Băcilă la Alba Iulia l-a determinat pe comisarul Vay Mikloș să propună Ministerului de Interne al Ungariei să pună cetatea sub comanda unui ofițer ungar¹¹. Răspunsul a venit la 18 octombrie 1848, când comandantul cetății, generalul Horak, primește ordin de la Kossuth să se supună guvernului de la Pesta

⁶ Landvai, 2001, p. 219.

⁷ Mann, 1958, p. 214.

⁸ Taylor, 1947, p. 52; Lendvai, 2001, p. 219.

⁹ Dragomir, 1968, p. 95-96.

¹⁰ Pleșa, 1979, p. 67-100.

¹¹ Hulea, 1973, p. 470; Pleșa, 1979, p. 78.

și să trimită tunuri la Cluj. Garnizoana refuză categoric rămânând credincioasă împăratului de la Viena. O altă încercare a avut loc la 17 octombrie, prin care guvernatorul Ungariei a dorit să-l înlocuiască pe generalul Horak cu colonelul Donath de la comanda cetății, operație care s-a dovedit ineficăce¹².

Guvernul de la Pesta a intuit importanța marilor fortificații din Transilvania și Banat în conflictul cu Austria și a încercat să le pună sub comanda sa, mai ales pe cele de la Alba Iulia, Deva, Timișoara și Arad.

Fortificația de la Alba Iulia, cea mai mare și mai dotată cu armament, muniție și efectiv a devenit în secolele XVIII și XIX fortificația principală a Transilvaniei, constituind o sursă importantă pentru înarmarea armatei honvezilor unguri.

La 14 octombrie a fost dezarmată garda națională maghiară de către cea românească condusă de tribunul Anton Rozor din Alba Iulia. În timpul conflictului au căzut 14 români, 30-40 au fost răniți, iar dintre unguri au căzut mai mulți. Liniștea a fost impusă de garnizoana cetății la care a apelat viceprefectul Băcilă¹³.

Din decembrie 1848 și până în iulie 1849 în existența fortificației deosebit două mari perioade. Prima începe în octombrie 1848 și ține până în martie 1849, caracterizându-se prin activități de pregătire pentru a rezista unui asediu previzibil și a doua perioadă, cea mai importantă, s-a derulat din martie și până în iulie 1849 ceea ce corespunde cu asediul propriu zis al fortificației.

După 20 octombrie 1848 în toată Transilvania s-a dezlănțuit războiul civil între trupele imperiale împreună cu legiunile românești împotriva gărzilor naționale maghiare și secuiești. În Munții Apuseni și în jurul Alba Iuliei au fost dezarmate gărzile ungurești și s-a instalat o administrație românească.

La sfârșitul lui octombrie la Alba Iulia s-au concentrat legiunile românești din Transilvania, cca. 20.000 ostași (Landsturm), care împreună cu o parte din trupele imperiale au trecut la dezarmarea gărzilor ungurești din Aiud, Turda și Cluj. La 15 decembrie, garnizoanei fortificației din Alba Iulia i se aduce la cunoștință într-o adunare solemnă abdicarea împăratului Ferdinand al V-lea și urcarea pe tron al împăratului Franz Josef. În același timp trupele ungurești conduse de generalul Bem au intrat în Transilvania prin Nord și au ocupat Clujul la 15 decembrie. Armata austriacă condusă de generalul Urban s-a retras în Bucovina. Bem a înaintat în luna ianuarie și a ocupat zona Târnavelor, orașul Sighișoara, apoi a înaintat spre Sibiu. Înfrânt la Ocna Sibiului de trupele imperiale conduse de generalul Puchner la 4 februarie 1849 s-a retras în zona Sebeș - Orăștie. Primește ajutoare din Ungaria și la podul Simeriei, la 9 februarie 1849, obține victoria asupra trupelor imperiale, iar la 11 martie ocupă Sibiul. Trupele imperiale se retrag în Țara Românească împreună cu Comitetul Național Român. Transilvania este ocupată în întregime de armata Ungariei urmând să reziste în continuare fortificațiile de la Alba Iulia și Deva, precum și legiunile românești retrase în

¹² Pleșa, 1979, p. 75-76; Josan, Popa, 2001, p. 11, 149, 150.

¹³ Szilágyi, 1898, p. 129-133; Josan, Popa, 2001, p. 13; Hulea, 1973, p. 471.

Munții Apuseni conduse de prefectii Avram Iancu, Ioan Buteanu, Petru Dobra, Simion Balint, Axente Sever și tribunii lor.

În această perioadă, din octombrie 1848 și până în martie 1849, conducerea cetății din Alba Iulia a întreprins numeroase activități în vederea pregătirii rezistenței în fața unui iminent asediu. Pregătirea s-a axat pe mai multe direcții: aprovizionarea cu alimente, lemne și furaje pentru animalele de tracțiune și de sacrificiu pe două, trei luni, executarea unor lucrări genistice la unele obiective ale fortificației și dotarea cu trupe, armament și pulbere pentru arme de foc.

I. Aprovizionarea fortificației. Principiile emise de mareșalul Vauban în puținele lucrări din acest domeniu de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea cu privire la apărarea fortificațiilor au fost aplicate cu consecvență de către comandanții fortificațiilor europene până la jumătatea secolului al XIX-lea¹⁴.

El a emis un principiu general precum că nici o fortificație nu este inexpugnabilă. Întotdeauna asediatorul are mai multe mijloace la îndemână ca să o cucerească, dar comandantul asediaților printr-o aprovizionare adecvată cu hrană pentru trupă, efective suficiente, armament și alte dotări suplimentare poate să întârzie inamicul și să-l erodeze încât regele sau principele să aibă timp să-și organizeze armata ca să intervină să despresureze fortificația.

Acest principiu a fost aplicat și de către comandantul fortificației din Alba Iulia în 1849. La 20 octombrie comandantul fortificației, generalul Horak, a declarat stare de asediu a cetății, iar locuitorii din fortificație și din esplanadă au fost dezarmați. A ordonat fortificației să se aprovizioneze pe două luni cu tot ce e necesar apărării și a îndemnat locuitorii orașului să procedeze la fel. Ordinul s-a repetat în zilele de 20, 21, 22 și 23 martie 1849 cu precizarea că aprovizionarea să se facă pe trei luni¹⁵.

S-a trecut la achiziții și rechiziții pe bază de chitanțe din partea fortificației pentru obținerea stocurilor necesare de cereale, animale, furaje, dar și de zarzavaturi, vin, țuică, slănină, grăsimi, lemne de construcții și de foc, sare, fructe uscate etc. Din ianuarie 1849 se ajunge la o concurență între fortificație și tabăra lui Avram Iancu în ceea ce privește aprovizionarea cu cereale și sare. Viceprefectul Băcilă îl înștiințează pe Avram Iancu la 25 ianuarie 1849 ca a rechiziționat de la curțile nobiliare 15.000 kg. cucuruz, dar locotenentul major Mânzatu le-a dus în cetate și solicită lui Iancu să trimită fân pentru „*marhe*” că pe aici totul s-a dus în cetate¹⁶. În aprilie 1849 fortificația a fost pusă în situația de a rechiziționa vitele de plug și de la carele țărănești care au dus provizii în cetate, încât bieții proprietari au trebuit să se înjuge singuri la carele lor ca să coboare în oraș. Depozitarea cerealelor s-a făcut în Catedrala romano-catolică. În iulie s-a ajuns la o situație disperată în ceea ce privește aprovizionarea, încât s-a recurs la achiziționarea

¹⁴ Vauban, 1737, 1740; Anghel, 1975, p. 335, 336.

¹⁵ Josan, Popa, 2001, p. 11, 35, 95.

¹⁶ Dragomir, 1944, p. 218, 220, 226; Hulea, 1973, p. 474, 475.

ultimilor provizii de care mai dispuneau locuitorii din cetate¹⁷. În aceeași perioadă comandantul cetății solicită magistrului orașului Alba Iulia să-i furnizeze 40 de boi, 25 care cu fân, 25 care cu paie și 400 ferdele de ovăz¹⁸.

Rechiziționarea, și cumpărarea de provizii pentru hrana soldaților a fost o preocupare permanentă a comandamentului fortificației până la ridicarea asediului la sfârșitul lunii iulie 1849. Pentru plata achizițiilor fortificației s-au colectat și dus în cetate toate casele de bani erariale aflate în împrejurimile orașului Alba Iulia, precum și cele ale oficiului de sare de la Partoș. Pentru unele rechiziții s-au dat adeverințe care urmau să fie răscumpărate cu bani după încetarea ostilităților, iar altele au fost plătite în bani fiindcă monetăria din Alba a funcționat până și-a epuizat stocul de tablă, argint și bronz din care s-au bătut monedele oficiale¹⁹. Pentru rechiziții comandantul fortificației a creat în martie 1849 mai multe detașamente care urmau să preia bucatele, fânul și celelalte provizii care se mai găseau prin suburbiile orașului Alba Iulia și tot lemnul de foc și de construcție să fie dus în cetate²⁰. În 12 mai, pe la orele 3, un pachet de cavalerie, o subunitate de români bănățeni și o companie de infanterie au fost trimise să rechiziționeze vite de tăiat din pășunea orașului. După ce au trecut canalul sanitar în Lunca Episcopiei au fost întâmpinați de o unitate inamică și au fost nevoiți să se retragă în cetate²¹. În 15 mai, paznicii români din divizia bănățeană care păzeau vitele de tăiat în glacis au fost atacați de o patrulă a insurgenților care veneau de la Turnul de pulbere pe timp de pace. Vitele au fost salvate în șanțul cetății, revenind la pășune după retragerea inamicului. Aceeași situație s-a petrecut și la 17 mai²². La 18 mai insurgenții au rechiziționat vitele locuitorilor orașului de jos rămase noaptea în pășune și le-au dus la tabăra din Bărăbanț. În schimb, conducerea fortificației au cumpărat vitele ce s-au mai găsit în oraș și pe cele care mai existau în cetate, trimițându-i inamicului un protest pentru faptele sale²³. La 1 iunie a început secerișul lanurilor din imediata apropiere a glacisului cetății aparținătoare românilor din orașul de jos, fiind deranjați permanent de insurgenții detașați la turnul de pulbere, deși erau protejați de artileria cetății²⁴.

Unități de infanterie, cavalerie și artilerie ale fortificației au sprijinit permanent în cursul lunilor iunie și iulie 1849 lucrările de secerat și cosit fânul ale locuitorilor orașului împotriva acțiunilor insurgenților care au încercat să-i împiedice și să le incendieze culturile. Proviziile de hrană erau pe sfârșite și fortificația era foarte interesată de strângerea recoltelor. De asemenea a reușit să protejeze vitele de tracțiune și de tăiat ale fortificației de mai multe ori de

¹⁷ Elek, mss, p. 115-117, 120; Josan, Popa, 2001, p. 109.

¹⁸ Hulea, 1973, p. 475.

¹⁹ Josan, Popa, 2001, p. 35, 95.

²⁰ Josan, Popa, 2001, p. 106.

²¹ Josan, Popa, 2001, p. 53, 115.

²² Josan, Popa, 2001, p. 55, 117.

²³ Josan, Popa, 2001, p. 57, 118, 122.

²⁴ Josan, Popa, 2001, p. 60-61.

insurgenții care au încercat să le fure. Astfel de incidente s-au repetat pe toată perioada asediului, din martie până în iulie. Au avut loc schimburi de focuri între trupele garnizoanei cetății și insurgenți în glacis care veneau de pe Dealul Furcilor și de la Turnul de pulbere, Lumea Nouă, Viile lui Borza și Viile Episcopiei. În zilele de 6, 12 iunie, 4, 7, 9, 10, 16, 20 și 21 iulie unitățile cetății și mai ales focurile de artilerie i-au alungat pe insurgenți spre Partoș și Bărăbanț²⁵. În 26 iulie comandantul fortificației a ordonat să se efectueze o expediție cu cinci companii de infanterie și pichetul de cavalerie în oraș și la Bărăbanț și Partoș de unde au capturat până la 200 capete de vite, fân, bucate, alimente, lemn de construcții și de foc pe care le-au dus în cetate²⁶. Ultimele cantități de cereale au fost capturi de război de la insurgenții care au părăsit localitatea Partoș în 29 iulie 1849, fiind de 400 ferdele de bucate, vite și 120 de cămăși²⁷.

Din cele mai vechi timpuri în lungile asedii ale fortificațiilor, sursele de apă pentru apărători au fost de o importanță capitală. Lipsa lor a echivalat de multe ori cu capitularea cetăților. Fortificația din Alba Iulia nu a dus lipsă de izvoare naturale, dar acestea se aflau în jurul fortificației. Două se aflau amenajate în exteriorul fortificației la bastioanele nr. 1 și 7, alte două la celelalte două laturi ale anvelopei la est spre esplanadă. Toate se aflau în afara magistralei și de aceea consiliul militar al fortificației a ordonat să se asigure surse în interiorul cetății, încât la 16 martie 1849 a ordonat să se adâncească cele trei fântâni principale situate în curtea arsenalului, la cazarma de infanterie și în piața postului principal de gardă. Distrugerea celor trei fântâni bogate în apă în timpul bombardamentului inamic din 24-25 iunie a provocat îngrijorarea consiliului militar al fortificației²⁸. Aceeași îngrijorare a provocat-o și distrugerea morii de făină din ulița Monetăriei din cetate în urma bombardamentelor din aceeași lună. Până la începutul asediului făina necesară trupelor din fortificație s-a produs în cele două mori de apă, Moara episcopiei și Moara cavalerilor. La 22 iunie s-a constatat scăderea rezervelor de făină a cetății și s-a luat hotărârea să se construiască de către direcția de geniu a fortificației o moară cu trei vârtejuri acționată de cai, proiect realizabil și plasat în depozitul rotund de pulbere costând 1190 florini²⁹. Pietrele de moară trebuiau luate de la Moara episcopiei din oraș de lângă grădinile popii de către o companie de grăniceri transilvăneni și o companie din regimentul Bianchi. Operația a fost încredințată căpitanului Beyer cu misiunea să aducă pietrele de moară necesare fortificației. Misiunea de dimineață a întâmpinat rezistența inamicului și a trebuit să se retragă în cetate, dar a fost reluată după orele 13. Expediția a fost sprijinită de tirul artileriei de pe bastionul VI și misiunea a fost îndeplinită cu succes. Noua moară a fost pusă în funcțiune la 4 august 1849, efectuându-se prima probă, iar

²⁵ Josan, Popa, 2001, p. 72, 74, 75, 77-79, 90, 133-137.

²⁶ Josan, Popa, 2001, p. 80.

²⁷ Josan, Popa, 2001, p. 140.

²⁸ Josan, Popa, 2001, p. 68, 104, 132.

²⁹ Anghel, 2008, p. 228-229.

comandantul cetății a dat ordin ca pentru a nu se mai ajunge în asemenea situație disperată să se pună în funcțiune toate morile din împrejurul orașului ca să se producă făină necesară rațiilor soldaților până la 18 august³⁰.

Consiliul militar al fortificației l-a atenționat pe colonelul Stein, comandantul insurgenților, că Moara cavalerilor din Prater să fie lăsată locuitorilor orașului care s-au refugiat sub zidurile cetății, să li se permită acestora să-și lucreze câmpurile și să-și retragă postul militar de acolo. Întrucât inamicul menținea ocupația militară asupra morii, la 13 iunie se ordonă distrugerea ei cu tunurile cetății³¹.

O preocupare deosebită a avut Consiliul militar înainte și pe parcursul asediului asigurării cu lemne de foc a fortificației pentru coptul pâinii, pregătirea hranei celor peste 2000 de soldați și ofițeri și mai ales pentru întreținerea focurilor de veghe necesare artileriei. În rapoartele oficiale se menționează în mai multe rânduri acțiuni ale conducerii desfășurate în afara fortificației pentru procurarea acestor lemne. În 24 martie a fost incendiat podul de peste Mureș de la Partos, recuperându-se o parte din lemnele de foc și de construcție care au fost duse în cetate. Astfel de acțiuni s-au desfășurat în 26 iunie și 4 august ca și pe toată perioada asediului, prin care s-au rechiziționat alături de alimente și lemne de foc. A fost considerat un produs deficitar deoarece acesta a fost raționalizat alături de reducerea porțiilor de pâine și alte alimente cu 1/3 în 8 iulie 1849³².

II. Lucrări genistice efectuate în vederea pregătirii fortificației pentru asediu. Începând din mai 1848 Consiliul militar al fortificației a început să pregătească și să execute lucrări genistice în vederea pregătirii fortificației pentru asediu.

Din cauza nefinalizării lucrărilor la fortificația din Alba Iulia, încă din secolul al XVIII-lea, în baza ordinelor prezidiale nr. 519, 520 din 22 mai 1848 apărarea fortificației se va limita doar la incinta principală (magistrala) cu cele șapte bastioane, la căile de acces principale de la Poarta Carolina Superioară (a III-a) și Poarta Nouă (a IV-a) împreună cu ravelinele VIII și XI, cele așezate în fața porților menționate. S-a renunțat la apărarea celorlalte raveline, contragărzi și la anvelopa exterioară situată spre oraș. Din cauza dimensiunilor foarte mari ale fortificației (cca. 110 ha și cca. 12 km de ziduri și șanțuri) și a efectivelor reduse de soldați și guri de foc nu se putea acoperi în întregime toate organele fortificației (Fig.1). Astfel a fost palisadat șanțul principal din fața bastioanelor III și IV (Sf. Trinități și Sf. Mihail) pentru a stăvili un atac din spate a fortificației și a proteja cazematele de la poarta a IV-a și ravelinul XI și a opri astfel inamicul de a pătrunde în șanț și la zidul crenelat a ravelinului XIV spre oraș (Fig.2. a, b). Urmează celelalte lucrări genistice menționate într-o listă ce se află în Arhiva de Război din Viena după cum urmează³³.

S-au reparat porțile și podurile acestora care au fost deteriorate în mare măsură, menționate acum în documente pentru prima dată.

³⁰ Josan, Popa, 2001, p. 66, 89, 126, 145.

³¹ Josan, Popa, 2001, p. 121, 124.

³² Josan, Popa, 2001, p. 35, 80, 89, 105, 122, 139.

³³ Josan, Popa, 2001, p. 164, 166, 169, 210.

Ravelinul VIII din fața porții a III-a a fost palisadat (dispărut, se afla pe locul obeliscului dedicat lui Horea, Cloșca și Crișan).

Gurile canalelor principale (două) au fost prevăzute cu grilaje de fier.

Pulberea pentru arme de foc a fost transportată din Turnul de Pulbere pe timp de pace (dispărut, aflat la liziera pădurii dintre Alba Iulia și Micești) în cel de război din fortificație, precum și materialul de artilerie, tunuri și muniție, din fortificațiile exterioare în depozitele interioare din cetate.

Zidurile moderne, scunde, din flancurile contragărzilor cu ravelinele au fost înălțate cu palisade (Fig. 3).

Poterna nr. IX rezistentă la bombe a fost amenajată ca depozit de pulbere, iar poterna nr. VIII în atelier pentru artilerie.

Ambrazurile cazematelor au fost zidite în afară pe o grosime de 3 picioare (cca. 1 metru) (Fig. 3).

Podina podului de la Partoș a fost demontată în prima fază, apoi podul a fost ars.

Un șopron pentru afetele din curtinele I și II a fost demolat, prezentând pericol de incendiu, de asemenea un grajd din șanțul de pe drumul de gardă din dreapta bastionului III care împiedica vizibilitatea în apărare.

Au fost amenajate depozite de pulbere pe bastioane și în traverse.

Poarta Carolină Superioară (a III-a) a fost astupată cu bălegar (gunoi) în grosime de 2 stânjani (4 metri).

Podul de la Poarta Carolină Inferioară (I) a fost ridicat, accesul fiind permis numai ziua pentru pietoni.

Poarta Nouă (a IV-a) a fost închisă și podul ridicat, iar șopronul pentru materiale a fost demolat din cauza pericolului de incendiu.

Poternele cu scări din orilloane (flancurile concave ale bastioanelor) din bastioanele I, II, III, IV și cele din flancul drept al bastioanelor V, VI și VII au fost deschise și prevăzute cu uși rezistente placate cu tablă pentru a ușura deplasarea apărătorilor din ravelinele IX și XIII și din celelalte. Tenaioanele (cleștele) din fața curtinelor au fost închise cu palisade.

În șanțurile ravelinelor XI și XIII s-au construit locuri de plecare în incursiunile din afara fortificației. Ieșirile s-au executat din flancul drept al ravelinului XIII și din cel stâng al ravelinului XI înaintea cărora au fost plasate obstacole mobile (Fig. 1. P).

Galeriile de mină din contragărzi care fuseseră zidite s-au deschis și s-au prevăzut cu porți.

Ravelinul XIII a primit o caponieră palisadată și din lipsa lemnului s-a executat din pământ.

Pentru ravelinul X s-a realizat o caponieră palisadată.

Palisadarea ravelinului VIII și a anvelopei lipite în stânga lui (în zona porții a II-a, dispărută) s-a realizat de pe coronamentul parapetului cu scopul acoperirii Porții Caroline și de a o apăra de un atac al unei gloate neregulate.

Traversele de pe drumul de gardă din stânga cavalierului I și umărul drept al cavalierului II (de pe bastioanele I și III) au avut ca scop ca împreună cu clădirile crenelate de pe această parte să constituie o curtină dintre cei doi cavaleri (curtina vechii cetăți medievale) ca după închiderea lor să realizeze o sectorizare necesară apărării într-o fază avansată de cucerire a fortificației de către inamic.

În spatele bastioanelor IV și VII au fost amenajate depozite de materiale, iar în spatele bastioanelor I, II și V șoproanele pentru producerea materialelor de artilerie.

Traversele și apărătoarele de spate necesare au fost realizate în grabă din pământ și parțial din palisade (Fig. 4. a,b,c).

S-a păstrat un deviz de cheltuieli pentru lucrările de apărare a fortificației din anii 1848-1849³⁴.

Lucrări din pământ, 18 klafteri sau stânjeni pătrați.

Banchete în centura principală de apărare: în cortine, 1108 klafteri pătrați, în ravelinul IX 94 klafteri pătrați, contragarda XV 94 klafteri pătrați, ravelinul XI 76 klafteri pătrați, ravelinul XIII 52 klafteri pătrați (total 1400 de klafteri sau stânjeni pătrați)*.

16 traverse de pământ 397 klafteri pătrați, o traversă cu croșetă în bastionul II 105 klafteri pătrați, 8 traverse palisadate 90 klafteri pătrați, 236 palisade – tambur și 16 simple 43 klafteri pătrați, un dig în șanțul principal, drumul de gardă din dreapta bastionului VII 34 klafteri pătrați, 23 magazii de pulbere în traverse și ziduri 48 klafteri pătrați, astuparea Porții Caroline Superioare 70 klafteri pătrați, astuparea intrării în ravelinul XI 3 klafteri pătrați, alte haznale, galerii etc. 52 klafteri pătrați. Total 1094 klafteri pătrați (Fig. 1, 2, 4).

Pentru aceste lucrări au fost necesare 5614 zile muncă din care 526 zile pentru zidari și 866 pentru salahori. Lucrări de dulgherie din lemn diferit rezultat din demolări, căptușiri cu scânduri, acoperișuri cu șindrilă demolate 689 zile pentru dulgheri și 2087 pentru salahori. Pentru palisadări și alte lucrări 2200 zile.

S-au utilizat 497 zile pentru zidari din care o cincime militari = 286 florini, 1467 zile dulgheri din care o doime militari = 540 florini, 2426 zile salahori (34 kreitzar ziua) = 746 florini, pentru supraveghere 222 florini, total 1790 florini.

Materiale întrebuințate: 40.000 cărămizi, 600 cubi de var, 1200 cubi nisip = 500 florini.

Materiale de dulgherie utilizate din lemn nou = 1736 florini, lemn vechi = 436 florini.

Pentru muncă profesională s-au plătit 1051 florini.

Total 5513 florini.

Raportul este semnat în 1851 de Gheorg Baron August von Auenfels, general maior, comandantul cetății.

³⁴ Josan, Popa, 2001, p. 167-168, 213-214.

* 1 klafter = 1,896 metri = 1 stânjen = 6 pași, 1 pas = 31,6 centimetri.

Aceste lucrări s-au executat în perioada martie 1848 – august 1849. În decursul asediului s-au mai executat și alte lucrări legate de desfășurarea evenimentelor. Sunt amintite în rapoarte confecționarea postamentelor pentru tunuri, tăierea de ambrazuri în flancurile bastioanelor, tăierea pomilor înalți din grădinile orașului care împiedicau vizibilitatea din bastionul V, tăierea sălcilor de pe Canalul sanitar din oraș și până la Partorș care a permis inamicului să se apropie de fortificație fără să fie reperat. Ambrazurile din contragărzi și raveline care dau spre câmp s-au zidit în grosime de 3 picioare (cca. 1 metru). Comandantul fortificației cu acordul Consiliului de Apărare ordonă dărâmarea clădirilor alăturate Bisericii Franciscane care stânjeneau vizibilitatea tirului artileriei de pe bastionul VII și care în urma bombardamentelor și incendiilor ce au urmat nu mai erau locuibile³⁵.

III. Organizarea militară internă a fortificației. Din jurnalul de zi al asediului întocmit de J. V. Domaszewski, inginer, căpitan de geniu deducem că la nivelul conducerii fortificației existau două organe superioare: Comandamentul fortificației, organ executiv restrâns ce lua hotărâri imediate și Consiliul de apărare, organ mai extins, format din ofițeri din toate armele ce aprobau acțiunile mai importante privind securitatea fortificației. Hotărârile primului erau aprobate de al doilea. Comandantul făcea parte din ambele organe.

Pentru simplificarea transmiterii ordinelor și primirii informațiilor de către comandant și pentru ca acestea să fie înțelese de către ofițeri și de trupe s-a renunțat la vechile denumiri ale bastioanelor, ravelinelor, contragărzilor și anvelopelor, înlocuindu-le cu numere de ordine, pe hartă marcate cu cifre romane. Astfel bastioanele au fost numerotate de la I la VII, ravelinele de la VIII la XIV, contragărzile de la XV la XIX și anvelopele de la XX la XXV. Se începea cu bastionul numărul I care s-a numit bastionul Sf. Eugeniu și se continua cu celelalte.

La 15 februarie 1849, comandantul fortificației, colonelul August a emis o „Dispoziție privind apărarea fortificației Alba Iulia împotriva unui atac prin surprindere”³⁶. Acesta cuprindeau o serie de măsuri printre care o parte se refereau și la lucrările genistice amintite, iar altele vizau reguli pentru serviciile de patrulare, posturile de pază, reguli în caz de alarmă în interiorul cetății, treceri prin Poarta Nouă etc.

Ziua și noaptea de la Poarta Carolină Inferioară (I) și de la Poarta Nouă (IV), pornesc patrule din oră în oră, formate dintr-un caporal și trei soldați. La prima oră pleacă spre dreapta și la a doua oră spre stânga, controlează exteriorul fortificației până la o bătaie de pușcă, se întorc și raportează la postul principal de strajă. În caz de alarmă comandantii trupelor, ai comisiei de echipament, ai pieții (piața de arme sau locul de adunare și repartizare a trupelor pe amplasamente), ai artileriei și ai direcției locale de fortificații se vor prezenta și vor sta lângă comandantul fortificației, vor primi ordine și le vor executa în continuare. Ceilalți ofițeri ai garnizoanei se vor prezenta la departamentele lor și împreună cu trupa se

³⁵ Josan, Popa, 2001, p. 136.

³⁶ Josan, Popa, 2001, p. 169-178.

vor prezenta pe platoul de alarmă din fața cazarmei de infanterie. Din partea fiecărui gen de trupă se va trimite la comandament un caporal sau sergent care să știe limba germană ca ordonanță.

Pompele de apă și carele de apă vor fi ținute pline și vor sta în fața porților principale și a clădirilor ca profesioniștii să le poată dirija cu ușurință în părțile amenințate. Casierul și calfele lui vor fi și ei prezenți. Ofițerul de la inspecția spitalului va ridica podul de la Poarta Carolină, va încuia bariera și nu va permite intrarea în cetate decât a trupelor nominalizate. Se vor întâlni străjile de la vârfurile bastioanelor și din fortificație și vor trimite informații despre ce se întâmplă în exteriorul fortificației.

De pe platoul de alarmă compania a 5-a primește și ocupă bastioanele I și IV, compania a 6-a ocupă bastioanele V până la VII și un pluton ocupă curtea de la Poarta Carolină. Fiecare bastion primește un pluton de soldați cu ofițerii respectivi. Companiile a 3-a și a 4-a rămân rezervă și sprijină efectivele din bastioanele de la cele două porți de acces în cetate. Compania a 2-a dă un ofițer și 12 soldați pentru Poarta Nouă (a IV-a) cu misiunea de a încuia porțile și a ridica podul mobil, apoi vor sta de strajă lângă instalațiile și roțile de manevră ale podului, gata de acțiune. Întăririle necesare pentru bastioanele atacate se vor trimite trupe de pe platoul de alarmă și vor primi sprijin de la bastioanele învecinate. De pe platou, compania a 2-a cu ofițerii intră prin Poarta Carolină Superioară în ravelinul VIII și ocupă palisadele conform ordinului, ofițerul inginer de geniu li se va alătura, apoi se va întoarce imediat. Pe durata alarmei ofițerul de rezervă va deține cheia Porții Caroline Inferioare (I), va lăsa podul și va deschide bariera, iar comandantul ravelinului VIII va deschide palisada doar pentru curier și ștafete. Dacă se va produce un atac la Poarta Carolină Inferioară întreg postul aflat acolo plus echipa de pompieri o va apăra. Dacă retragerea este inevitabilă ea va avea loc în ravelinul VIII unde va continua lupta. Dacă inamicul va putea intra în ravelin, atunci retragerea nu se va face prin Poarta Carolină Superioară, ci prin șanțul principal și se vor ocupa acolo ambele flancuri inferioare și acoperiți de parapet, secundați de tunurile flancurilor bastioanelor se vor menține pe poziții. Pentru a nu fi capturate în caz de retragere tunurile din raveline vor fi stricate.

Se reglementează și traseele prin Poarta Nouă. În caz de alarmă, compania 1, cazată în cazematele 16, 17, 18 și 19 va ocupa în grabă ravelinul XI. Un ofițer și 12 oameni va închide bariera contragărzii XV, ridică podul mobil și așează grinzile baricadei în culisele trecătorii, de față fiind caporalul de șanțuri și un fruntaș de șanțuri. Apoi efectivul se va retrage în ravelinul XI, ridică podul mobil și încuie poarta. Se așează apoi lângă mașinile de ridicat și așteaptă comanda. 50 de oameni se instalează în ravelinul XI și își ocupă pozițiile de pe parapete. Sprijinul pentru această trecere (poartă) ca și pentru Poarta Carolină Superioară va veni din interiorul fortificației. Alți 40 de oameni și un ofițer vor ocupa meterezele din cazematele 16-19 și ale celor din zidul de închidere dintre raveline și contragărzile alăturate. În cazul retragerii inevitabile se va desfășura succesiv în ravelin, apoi în interiorul fortificației dacă nu cumva înainte de aceasta a fost nevoie să se ridice

podul de la Poarta Nouă. În acest caz se va retrage în șanț, în flancul interior, și acolo va ocupa o poziție asemănătoare cum s-a precizat la Poarta Carolină Superioară. Aceste dispoziții vor fi înmânate tuturor comandanților, mai ales celor de la infanterie ca să se conformeze.

Repartizarea trupelor pe obiectivele fortificației.

Fortificația interioară:

1. Regimentul de infanterie numărul 1 (Leinningen nr. 31), comandant, căpitan Krancz ocupă bastionul I, ambele drumuri de gardă, ambele flancuri și curțina până la Poarta Carolină și jumătate din curțina din dreapta cu 154 oameni.
2. Batalionul numărul 2 de Vânători transilvani, căpitan Oel, ocupă bastionul II, ambele drumuri de gardă și jumătate din curțina din dreapta și din stânga cu 80 oameni.
3. Compania a 3-a (Carl Ferdinand), căpitan Bayer, ocupă bastionul III, cele două drumuri de gardă, flancurile și jumătate din curțina din stânga cu 97 oameni.
4. Regimentul nr. 1 românesc de graniță, căpitan Szabo, ocupă bastionul IV, ambele drumuri de gardă, flancul drept și jumătate din curțina vecină cu 110 oameni.
5. Batalionul de infanterie nr. 31 (Leinningen), căpitan Brand ocupă bastionul V, ambele drumuri de gardă, flancul stâng și jumătate din curțina vecină cu 148 oameni.
6. Batalionul de Vânători transilvani, căpitan Greef, ocupă bastionul VI, ambele drumuri de gardă, flancul stâng și jumătate din curțina învecinată și flancul drept și jumătate din curțina învecinată cu 78 oameni.
7. Regimentul 1 românesc de graniță, compania nr. 16, căpitan Fligely, ocupă bastionul VII, drumul de gardă din stânga, flancul stâng, jumătate din curțina învecinată și jumătate din curțina învecinată a Porții Caroline cu 90 de oameni.

Fortificațiile exterioare:

8. Românii bănățeni, locotenent major Hudowski, ocupă ravelinul XI de la Poarta Nouă, între bastioanele III și IV, cu fortificațiile sale exterioare și anexele cu 180 de oameni.
9. Regimentul românesc de graniță, căpitan Mikulesko, ocupă ravelinul XIII cu fortificațiile exterioare anexe cu 160 oameni.
10. Regimentul de infanterie Baron Bianchi, căpitan Asboth, ocupă ravelinul X cu 86 oameni.

11. Garda națională din Orăștie, căpitan Zeidler, cu 66 oameni, obiectiv neprecizat.
12. Regimentul românesc de graniță nr. 1, compania 17, locotenent Russ, 25 oameni, obiectiv neprecizat.
13. Corpul de trăgători (unitate amestecată), căpitan Ballberg, 66 oameni, obiectiv neprecizat.
14. Pentru aruncarea grenadelor de mână, o unitate a cărui nume nu a fost precizat.
15. Coase de asalt ?.
16. Efectivul neînarmat al casei transporturilor, neprecizat.
17. O unitate de pompieri de cca. 100 oameni comandată de ofițerii pensionari Popa Gheorghe și Popa Augustin.

Efectivele cuprinse în această repartizare pe obiectivele fortificației din Alba Iulia rezultă un număr de 1373 trupă și ofițeri. Efectivul întreg al fortificației a fost evaluat la cca. 2000 soldați și 47 ofițeri. Alte izvoare dau cifre diferite: Barițiu, 44 ofițeri și 2455 soldați, Farkaș, 30 ofițeri și 1575 soldați, generalul Czetz, 2620 oameni. Diferența dintre efectivul de 1373 până la peste 2500 a fost probabil cele două companii de rezervă, două companii de artilerie, un pichet de cavalerie, personalul spitalului, unități de pompieri, o companie de transporturi, administrația militară a fortificației, personalul atelierelor de reparații și al pulberăriilor, îngrijitorii și păstorii cailor și vitelor, la care se adaugă personalitățile românești și săsești din Alba Iulia și din jur refugiate în fortificație, printre care amintim pe tribunii Băcilă, Albini, Barteles, Episcopul și personalul Episcopiei romano-catolice din Alba Iulia și preoții români din jur, de la Blaj și alții³⁷.

Din informațiile lui Thalson și Cernoievici, garnizoana fortificației era formată din următoarele unități: două companii Leinningen, o companie Bianchi, o companie mixtă Karl Ferdinand, 2 companii din regimentul românesc de graniță nr. 1, două companii de vânători de câmp, o companie de plăieși bănățeni, două companii de artilerie de câmp și de cetate cu până la 100 oameni și câteva unități mai mici³⁸.

La 30 mai 1849 comandantul fortificației a trecut la reorganizarea trupei de infanterie formată din unități mici, 10 companii, care au aparținut de 5 regimente diferite, în total 1500 – 1600 soldați. În interesul serviciului, pentru conducerea și supravegherea lor s-au organizat două unități mari subordonate unor comandanți de batalion. S-au creat deci două batalioane a câte patru companii. Primul batalion a fost încredințat căpitanului Öhlschläger, de la batalionul de Vânători transilvani, iar cel de-al doilea căpitanului Beyer de la regimentul de infanterie A. S. Karl Ferdinand. Detașamentul românilor bănățeni și garda națională din Orăștie au fost puse sub comanda căpitanului Cernoievici de la regimentul de infanterie

³⁷ Hulea, 1973, p. 477.

³⁸ Thalson, 1850, p. 148-163, 291; Josan, Popa, 2001, p. 108.

Leiningen³⁹. Dintre toate aceste subunități cinci erau formate din soldați români: două companii din Regimentul românesc de graniță nr. 1, o companie de plăeși bănățeni, probabil din Regimentul de graniță din Caransebeș și o companie din regimentul de graniță al căpitanului Mikulesko, în total cca. 800 până la 1000 de oameni. Probabil la aceștia se mai pot adăuga și alți soldați români ce au făcut parte din cele două companii de vânători transilvani, cifra putându-se ridica la peste 1600 de oameni, peste jumătate din întreaga garnizoană a fortificației din Alba Iulia. Dintre ofițerii români care au fost menționați în rapoartele privind asediul, remarcăm pe căpitanul Mikulesko, locotenent Rus, locotenent major Mânzatu, locotenentii Raico (Raicu) și Zulnia de la grănicerii români transilvani și probabil și alții, precum mai mulți sergenți și caporali nementionați. La aceștia se mai pot adăuga ofițerii pensionari Gheorghe Popa și Aurel Popa care au condus formația de pompieri a cetății.

Artileria cetății se compunea din două companii de artilerie de câmp și de cetate cu cca. 70 până la 100 tunuri⁴⁰.

Din rapoartele menționate nu am putut deduce dacă în afară de cele două companii de artilerie au mai existat și alte formații de acest fel. Toate acestea nu puteau deservi până la 40 de tunuri de diferite calibre, deși fortificația avea în dotare mai multe piese de artilerie fiind depozitata unei mari cantități de armament destinat și altor unități militare din Transilvania. Fortificația mai dispunea de o baterie mobilă de tunuri de șase funți și trei mortiere pe afete care însoțea infanteria în expedițiile de cercetare și alungare a inamicului care se apropia de fortificație. Tunurile erau plasate pe cele șapte bastioane și pe ravelinele VIII și XI, pe drumul de gardă și erau fixate cu postamente realizate din lemn, amenajându-le pentru trageri ambrazuri și protejându-le cu bonete și traverse realizate din palisade și pământ. Aceste instalații îi protejau pe artileriști și muniția adăpostită în încăperi amenajate în traversele de pe bastioane, în principiu câte două pe fiecare față a bastionului și pe curtină. Din aceleași rapoarte reiese că fortificația avea mai multe categorii de tunuri de câmp și de cetate unele instalate pe afete trase de cai, mortiere, obuziere și rachete (Raketen). Tunurile erau de diferite calibre, de 2, 3, 6, 7, 10, 12, 18, 24 și 30 funți. Țevile tunurilor erau turnate din bronz, dar și din fier și puteau trage cel mult 10 – 15 lovituri pe oră. Pauzele dintre lovituri erau necesare pentru răcirea țevelor deoarece din cauza temperaturii cele de bronz se curbau, iar cele din fier crăpau. Se trăgea cu ghiulele metalice și de piatră. Cele metalice aveau rostul să sfărâme zidurile și orice întăritură din lemn sau pământ, iar cele din piatră să se sfărâme și să rănească apărătorii. Tunurile de calibru mare, mortierele, obuzierele, expediau bombe care explodau la impactul cu obiectivul vizat. Rachetele aruncau proiectile incendiare. Bombele pentru tragere de lângă tunuri erau acoperite cu piei de bou crude ca să nu li se aprindă fitilele de la scânteile tunurilor. Fortificația a fost aprovizionată cu pulbere fabricată în manufactura de la

³⁹ Josan, Popa, 2001, p. 121.

⁴⁰ Barițiu, 1890, p. 518; Hulea, 1973, p. 476.

Micești. După ocuparea acesteia de către inamic în martie 1849 s-a continuat fabricarea pulberii și muniției în atelierele fortificației⁴¹.

Infanteria era dotată cu muschete și cu 60 de gloanțe pentru fiecare soldat, puști cu cremene și cu capse, cu baioneta în dulie și flinte vânătoarești. Ofițerii erau înarmați cu pistoale cu cremene și capse, iar cavaleria avea sulițe, săbii și pistoale.

Începând cu luna februarie 1849 Consiliul de apărare al fortificației a luat și alte măsuri pentru apărare. A amenajat două locuri de adunare și plecare în expediții de recunoaștere și împiedicare a inamicului să se apropie de fortificație la cele două flancuri ale ravelinului XIII cu contragarda XVIII pe latura de nord (Fig. 1. P). În octombrie 1848 s-a instituit cenzura pentru împiedicarea scurgerii de informații privind apărarea fortificației, iar în 13 februarie 1849 străinii suspecti au fost îndepărtați din fortificație. La 22 martie unor funcționari și locuitori unguri li s-a interzis să părăsească cetatea. S-a reglementat funcționarea poștei care în perioada asediului era permisă numai pentru persoanele particulare, cea prin intermediul asediatorilor fiind cenzurată. S-a stabilit și locul pentru cimitir în fața ravelinului XIII (Fig. 1. †). Comandantul fortificației avea și un serviciu de informații compus din voluntari români care s-au refugiat în șanțurile cetății și puteau mai ușor să pătrundă în oraș noaptea unde cantonau insurgenții indicându-i comandantului cetății locurile unde se aflau aceștia pentru a fi bombardați apoi ziua cu artileria. Informații se mai primeau de la dezertori și de la prizonieri⁴².

Pe timpul asediului a funcționat și un tribunal marțial de război care a judecat delikte grave de spionaj și trădare aplicând pedeapsa cu moartea într-un caz și pedeapsa cu 60 până la 100 lovituri de bătă pentru alte cazuri⁴³.

În octombrie 1848 conducerea fortificației a dispus și alte măsuri îndepărtând din interiorul acesteia tinerimea școlară și clericii, iar clădirile bisericesti, școlare, seminariilor și mănăstirești primesc destinații de cazărni, adăpost pentru trupă și spital pentru răniți și bolnavi. S-a organizat postul de observație permanentă în turnul Catedralei romano-catolice format dintr-un ofițer, locotenentul Olszewski și patru soldați pe post de curieri cărora și s-a dat luneta de la observatorul astronomic al Institutului Batthyaneum încredințându-li-se și cheia de la turn. Acesta a monitorizat și transmis toate mișcările de trupe zilnice ale inamicului⁴⁴. Nu s-a scăpat din vedere nici recompensarea ofițerilor și soldaților care s-au distins în luptă. O comisie specială formată din 13 ofițeri sub comanda colonelului Hofmogel a acordat felicitări și medalii, 6 de aur și 12 de argint, în numele majestății sale. Medaliile au fost bătute la monetăria din cetate⁴⁵.

IV. Inamicul. În cea ce privește componența și efectivele militare ale inamicului, datele pe care le avem sunt controversate. Cele ce au fost comunicate

⁴¹ Josan, Popa, 2001, p. 36, 47, 59.

⁴² Josan, Popa, 2001, p. 46, 48, 59, 70-71.

⁴³ Josan, Popa, 2001, p. 51, 145.

⁴⁴ Josan, Popa, 2001, p. 40, 95, 97, 102, 107, 109, 127.

⁴⁵ Josan, Popa, 2001, p. 133, 138.

de apărătorii fortificației se contrazic cu cele care provin din tabăra adversă. În rapoartele provenite de la ofițerii fortificației se menționează următoarele efective ale inamicului: 30 martie 1849 la începutul asediului erau 3000 de oameni; 2 aprilie, 8000 soldați; 11 aprilie, 3000 soldați; 22 iunie, 15000 soldați plasați la Bărbant și Partoș, iar la 26 iunie corpul de asediu era format din 9 batalioane, 28 de tunuri și 500 cavaleriști. Când inamicul s-a retras pe malul stâng al Mureșului la Oarda, acesta ar fi avut un efectiv între 5000 – 6000 soldați și ofițeri⁴⁶. În aceeași perioadă un alt corp de armată de cca. 1500, trupă și ofițeri s-ar fi aflat la Bărbant. Generalul Czetz din tabăra inamică nu a greșit când a afirmat că în tot timpul corpul de asediu al cetății Alba Iulia a fost prea slab pentru a o cucerii. În schimb nu putem accepta afirmația că la 2 aprilie și la 24 iunie, când armata lui Bem a luat parte la asediul fortificației, corpul comandat de Kemeny în primul atac, apoi de Stein în al doilea nu depășea 2500 de soldați și ofițeri și 7 tunuri mijloci⁴⁷. Informația a provenit din tabăra insurgenților ceea ce trebuie privită cu rezerve. În tot timpul asediului insurgenții au avut un efectiv ceva mai mare decât al imperialilor dar nu suficient pentru a asedia și cuceri prin atac direct fortificația de la Alba Iulia. Inamicul și-a grupat efectivele în două tabere separate, la Partoș unde se afla și comandamentul și la Bărbant. Legătura dintre tabere s-a făcut destul de greu, ocolind fortificația la distanțe ce depășeau 1200 – 1400 metri ce reprezenta bătaia eficace a tunurilor instalate pe bastioanele cetății. Cordonul de încercuire se afla la distanțe ceva mai mari, începea din Partoș și continua cu cărămidăria cetății (Întreprinderea Porțelanul), Dealul Furcilor, partea de sud, Fântâna Împăratului, urca pe Pârâul Pâclișei până la capela din Viile episcopiei, peste Podei până la Turnul de pulbere pe timp de pace (depozitul), apoi spre nord în drumul Șardului, Lumea Nouă, vadul Ampoiului și Bărbant. Fiecare dintre tabere și-a alcătuit strategia proprie care în cazul taberei insurgenților nu a dat rezultate.

V. Desfășurarea principalelor operații militare ale asediului.

Comandanții taberelor care s-au înfruntat în 1849 au fost următorii: comandantul fortificației, generalul Horak până la 12 februarie, care bolnav fiind a fost înlocuit cu colonelul August până la sfârșitul asediului fiind ridicat în 1850 la gradul de general maior sub numele de Gheorg Baron August von Auenfels. Comandantul taberei insurgenților a fost din martie 1849 baron locotenent colonel Kemeny Farcas până în 30 aprilie când a fost detașat de Kosuth în Zarand să preia comanda trupelor de acolo și să înfrângă rezistența din Munții Apuseni condusă de Avram Iancu după dezastrul celor două expediții ale lui Hatvany din luna mai. Comandantul corpului de asediu a fost numit colonelul Stein, fost căpitan în corpul de ingineri de geniu al cetății din Alba Iulia. Acesta a trecut de parte insurgenților în 1848 cu gradul de colonel. A condus în calitate de specialist genist asediul fortificației până la sfârșitul lunii iulie.

⁴⁶ Josan, Popa, 2001, p. 88, 89, 90, 109, 113, 212.

⁴⁷ Hulea, 1973, p. 478.

* 1 Font (Pfund) = 560 grame până în 1871, apoi 500 grame în sistemul metric.

Fortificația și-a asigurat datorită tirului artileriei o zonă de securitate în glacis și esplanadă până la distanța de 1200 de metri, bătaia maximă eficace a tunurilor de 24 de funți. Probele de tragere au avut loc la 18 aprilie de pe bastionul I spre localitatea Partoș cu tunuri de 24 funți și ghiulele de 7 funți care au ajuns până la distanța de 3600 pași, adică 1200 metri*. A doua probă s-a efectuat cu un tun de 24 funți cu tragere de pe bastionul III, ghiulele de 7 funți, spre Viile episcopiei care au ajuns până la 2500 pași, adică cca. 800 - 1000 metri.

În 16 iunie conducerea fortificației, ca să protejeze locuitorii orașului de jos, a propus inamicului o înțelegere ca trupele acestuia să nu mai intre în oraș și să nu depășească distanța de 600 stânjani de la vârful drumului acoperit al fortificației care reprezenta distanța maximă de 1200 metri. Propunerea era ca nici una din părți să nu intre în oraș⁴⁸. Inamicul nu a respectat-o. În această zonă de protecție a fortificației respectiv șanțurile cetății în partea de nord s-au refugiat cei peste 2000 locuitori români ai orașului pentru a scăpa de expedițiile trupelor insurgenților din Partoș și Bărăbanț, în special secuii care s-au dedat la jafuri și crime asupra populației pașnice a orașului.

Zona de protecție era asigurată de tirul artileriei de pe bastioane și raveline în felul următor: de pe bastionul I tirul artileriei ajungea spre sud până la lacul Tăușor și spre sud-est până peste actuala linie ferată și până la capătul de est al străzii actuale Ion Arion; de pe bastionul II spre sud tirul ajungea până la cărămidăria cetății, Dealul Furcilor și Izvorul Împăratului; de pe bastionul III spre vest tirul bătea până la liziera viilor și strada Teodor Mihaly; de pe bastionul IV tirul ajungea până la biserica baptistă și actuala stradă Nichita Stănescu; tunurile de pe bastionul V puteau trage până la stadion, Kaufland și Bazinul olimpic; cele de pe bastionul VI controlau cartierul Lumea Nouă, cimitirul Chip și strada Plopilor; iar de pe bastionul VII se putea trage cu tunurile până la biserica din Lipoveni, strada Oituz și Mărășești. Din ravelinul VIII se putea controla toata strada București până la linia ferată, iar din ravelinul XI până în viile episcopiei.

Reluăm firul evenimentelor importante și menționăm că la 18 decembrie generalul Wardener, înfrânt de generalul Bem, s-a refugiat la Alba Iulia și împreună cu el un corp de armată condus de colonelul Renan. La 28 ianuarie 1849 colonelul August este numit locțiitor al comandantului fortificației din Alba Iulia, iar la 12 februarie generalul Horak, bolnav, se retrage și colonelul August i-a luat locul.

După bătălia de la podul Simeriei din 18 februarie 1849 în care și-a pierdut viața colonelul Losenau din garnizoana Albei, armata insurgenților trece prin Oarda, Drâmbar, Mihalț spre Blaj și Mediaș cu 8000 soldați și 22 tunuri. În aceeași zi colonelul August decide să-i trimită lui Avram Iancu muniția cerută. Bem ocupă Sibiu la 16 martie 1849 cu o armată de 16000 oameni, iar armata imperială se retrage în Țara Românească. Garda națională din Orăștie cere și se admite să fie încadrată printre unitățile de apărare a fortificației. Generalul Bem somează pe comandantul fortificației printr-o scrisoare datată Turnu Roșu, 16 martie, să predea

⁴⁸ Josan, Popa, 2001, p. 47, 48, 156.

cetatea locotenentului colonel baron Kemeny căci în caz contrar o va asedia promițându-le soldaților și ofițerilor condiții onorabile de capitulare⁴⁹. Somația a rămas fără răspuns iar garnizoana fortificației a depus la 17 martie jurământul de fidelitate împăratului Francz Iosif, și tot la aceeași dată s-a declarat stare marțială în fortificația și orașul Alba Iulia. Rapoartele menționează în continuare lucrări pentru întărirea fortificațiilor și concentrarea trupelor de apărare. Astfel la 20 martie sosește la Alba Iulia căpitanul Cernoievici de la Deva cu două companii de grăniceri bănățeni și o subunitate de plăieși cu un tun de 3 funți. Inamicul concentrează trupe pentru asediul fortificației încât se retrag în cetate avanposturile de la Partoș distrugând podul de peste Mureș. Locuitorii satelor din jur au plecat în munți iar cei din Alba Iulia se adăpostesc în șanțurile cetății: Notabilitățile și consilierii locali sunt primiți în cetate.

Un parlamentar al insurgenților aduce la 25 martie o scrisoare de la Kemeny prin care acesta cere predarea fortificației. Se răspunde că garnizoana rămâne credincioasă împăratului. În scrisoare se mai precizează, pentru intimidarea apărătorilor, că Bem a cucerit Brașovul și se îndreaptă spre Banat urmând să asedieze fortificația din Alba Iulia. Inamicul își așează trupele în dispozitivul de luptă din localitățile Partoș și Bărbant. Legătura dintre cele două grupări s-a realizat evitând orașul, controlat de artileria fortificației, pe malul stâng al Mureșului prin Oarda, Ciugud, Drâmbar spre Bărbant și invers. Trecerea Mureșului se făcea la ambele capete cu ajutorul podurilor mobile și prin poduri confecționate din plute. Infanteria și cavaleria inamică circula pe deasupra viilor și pe lângă Turnul de pulbere.

În 26 martie, 800 de oameni ai inamicului s-au așezat pe malul Ampoiului și în dimineața de 27 martie, orele 3, a declanșat primul atac asupra bastioanelor V și VI cu șase tunuri și un obuzier, apoi s-au retras la Bărbant. O nouă somație de predare a fortificației a venit din partea colonelului Kemeny în 30 martie. Comandantul fortificației răspunde că va apăra cetatea până la ultimul om. În aceeași zi inamicul ocupă Partoșul și Oarda venind de la Vințul de Jos, dispunând de o armată de asediu de cca. 5000 de oameni. Din fortificație se întreprinde la 30 martie orele 10 prima expediție de cercetare spre Partoș cu 5 companii de infanterie, 40 cavaleriști și 2 tunuri sub conducerea căpitanului Cernoievici alungând inamicul de pe Dealul Furcilor până la Partoș. Bem sosește la Alba Iulia la 2 aprilie cu trupe de cca. 8000 oameni, 24 tunuri, multe rachete și la ora 6 după masă începe bombardarea fortificației timp de două ore și jumătate, după care a încetat. Generalul Bem a trimis un parlamentar cu o somație de predare a fortificației dând timp de gândire o oră după care bombardamentul va fi reluat, amenințând că va cuceri fortificația, iar garnizoana nu se va putea aștepta la îndurare. Consiliul militar al fortificației a răspuns că nu se va preda. Bombardamentul a fost reluat la ora 9 seara cu obuziere și mortiere de 7 și 10 funți până la 11 noaptea. Artileria fortificației a răspuns cu toate tunurile de pe bastioane

⁴⁹ Josan, Popa, 2001, p. 151; Hulea, 1973, p. 480.

cu rezultate bune. Fortificația nu a suferit pagube mari și a doua zi, 3 aprilie, se constată concentrări de trupe ale inamicului în zona Dealul Furcilor și Fântâna Împăratului. În 4 aprilie căpitanul Cernoievici face o nouă incursiune spre Partos și reușește să alunge avanposturile inamice de pe Dealul Furcilor. Inamicul a început să-și concentreze trupe din nou la marginea de sud a Dealului Furcilor în defileul de la Pâclișa și în Prater lângă Ampoi. Bem cu majoritatea trupelor a plecat să cucerească Banatul. Acesta i-a scris lui Kosuth: *“În Ardeal se află destui aristocrați care ocupă demnități publice dar nu este nici un general care să știe să cucerească o cetate”*⁵⁰.

Din 5 și până în 23 aprilie în rapoarte se menționează doar incursiuni ale inamicului, expediții de cercetare ale garnizoanei fortificației și ciocniri răzlețe între cele două tabere fără importanță majoră. Garnizoana fortificației și-a continuat lucrările genistice care se impuneau. În această perioadă de acalmie insurgenții au recrutat tineri din oraș pentru armata lor, au arestat locuitori români pe care i-au dus la Bărăbanț, i-au maltratată și i-au executat. Satele Micești și Șard au fost prădate și incendiate de mai multe ori⁵¹.

La 23 aprilie comandantul fortificației l-a înștiințat pe Avram Iancu prefectul Landsturmului că în cazul în care se va apropia de cetate pentru a primi muniție, garnizoana cetății se va pune în legătură cu el printr-o expediție în direcția Turnului de pulbere pe timp de pace. Colonelul August îl îmbărbătează pe el și pe ceilalți prefecți ai legiunilor românești să reziste în zonele miniere. Iancu îi răspunde la 27 aprilie din Câmpeni că este încercuit de către inamic și nu poate părăsi munții pentru că i-ar pierde⁵². La 29 aprilie insurgenții din Bărăbanț ocupă Turnul de pulbere cu o companie de infanterie. Un parlamentar se prezintă la 30 aprilie cu o scrisoare de la colonelul Stein. Răspunsul a fost dat de Consiliul militar al fortificației fără să se precizeze hotărârea. Se pare că a fost un nou refuz de capitulare. În ziua de 2 mai inamicul din Bărăbanț ocupă moara de la Lumea Nouă, Turnul de pulbere, capela din Viile episcopiei, iar cel din Partoș deținea poziții pe Dealul Furcilor, în Defileul Văii Pâclișei și Coasta Curată desăvârșind încercuirea fortificației. Comandantul, în înțelegere cu Consiliul militar al fortificației, l-a împuternicit pe locotenentul major Mânzatu de la Regimentul românesc de graniță nr. 1 să preia conducerea legiunilor românești din Landsturm. El reușește să se strecoare printre avanposturile inamice și împreună cu trei grăniceri să ajungă în tabăra lui Axente Sever de la Presaca. Mânzatu anunță la 7 mai conducerea militară a fortificației că la Abrud se află 1000 de insurgenți și că un trimis a lui Kosuth cu numele de Dragoș dorea să trateze cu românii, iar prefecții Iancu, Dobra și Buteanu au avut cu el o conferință. Mai arată că oastea legiunilor românești duce lipsă de alimente și muniție. Se roagă să fie primiți în cetate și să contribuie la apărarea

⁵⁰ Hulea, 1973, p. 480.

⁵¹ Laszlo, mss, p. 124; Josan, Popa, 2001, p. 156.

⁵² Josan, Popa, 2001, p. 114.

acesteia⁵³. În zilele din 8 și până în 11 mai garnizoana continuă lucrările de apărare, iar inamicul execută lucrări pentru a se stabili pe Dealul Furcilor. Observatorul din turnul catedralei raportează în perioada 12-16 mai mișcări de trupe ale inamicului în zona Partoș și Bărăbanț care încearcă prin lucrări să se apropie de cetate.

După multe ezitări, colonelul August acceptă o intervenție a legiunilor lui Iancu pentru despresurarea fortificației. Cetatea începe să fie în suferință din cauza scăderii proviziilor alimentare și de pulbere. Nu se întrepărindea nici un ajutor din afară. Tribunalul Boer îl înștiințează pe Iancu: "*Frate, iată că venită o epistolă de la Festung (fortificație), eu o desfăcui și sună în următorul mod, să-ți aduni un lagăr de câteva mii și să călătorești până deasupra viilor, atunci te vei împreuna cu soldații imperiali din cetate și veți face năvălirea asupra Partoșului*"⁵⁴. La 17 mai, ora 3 după masă, de pe muntele Mamut, locotenentul major Mânzatu cu 800 de români înarmați, de fapt comandați de Axente Sever, întâlnește avanposturile inamice de la Turnul de pulbere, trece pe lângă acestea și intră în cetate, protejați de artilerie și de o unitate de infanterie a cetății. Cele trei companii trimise de insurgenți din Bărăbanț cu două tunuri și cu un car de obuze sosesc prea târziu.

Consiliul militar al fortificației decide ca Landstormul să fie cazat în cazematele de la ravelinul X, să primească zilnic o porție de pâine și o cană de vin sau 1/3 cană de vinars de persoană. Oamenii Landstormului au fost instruiți, armele reparate iar lăncile, 200 de bucăți, au fost înlocuite cu arme de foc⁵⁵. După incursiunea lui Axente, în zilele de 18-22 mai, inamicul și-a întărit avanposturile de la Turnul de pulbere și de la Viile episcopiei. Colonelul Kemeny solicită printr-o scrisoare comandantului fortificației plecarea din cetate a episcopului romano-catolic la Sibiu sau la Cluj pentru un tratament, fiind bolnav. Consiliul militar amână rezolvarea cereri până vor fi condiții mai favorabile.

În ședința Consiliului militar al fortificației din 25 mai se hotărăște echiparea celor două companii din Landstorm, cărora li s-au decernat în mod solemn drapelul de luptă și sunt puse să jure pe articolele de război. După mai multe zile se decide trimiterea lor definitivă spre a continua lupta în munți. S-au invocat motive privind epuizarea proviziilor cetății și s-a considerat că este suficientă garnizoana existentă pentru apărarea fortificației iar prezența Landstormului în munți va putea ține ocupată o mare parte din forțele inamice departe de fortificație și ar însufleți cu siguranță moralul populației românești. Plecarea s-a stabilit la 26 mai, orele 3 dimineața. Landstormul lui Axente și Mânzatu pornește spre Turnul de pulbere. Ajuns acolo deschide prea repede focul, dar reușește să alunge trupele insurgenților în vii, omoară mai mulți ofițeri și până la 50 soldați, pierzând și el până la 40 oameni și un tun de munte de 1 funt și reușește înainte ca inamicul să-și poată aduce forțe din Bărăbanț, atinge munții fără să fie urmărit în continuare. Insurgenții l-au urmărit doar până în satul Tăuți pe care

⁵³ Josan, Popa, 2001, p. 116.

⁵⁴ Dragomir, 1944, p. 254-255.

⁵⁵ Josan, Popa, 2001, p. 118.

I-au incendiat. Ieșirea a fost sprijinită de unitatea de români bănățeni care a susținut și o scurtă luptă cu inamicul alungat apoi de tirul tunurilor grele de pe bastionul V. 97 de oameni din Landsturm au fost despărțiți de restul trupei de către inamicul din Bărăbanț și au fost nevoiți să revină în fortificație. 20 dintre aceștia, la cererea lor, au fost primiți în serviciul militar, iar restul au fost folosiți pentru lucrările de întreținere și alte munci gospodărești, inclusiv în echipa de pompieri⁵⁶.

Axente în raportul său crede că motivul alungării lor din cetate era mai degrabă temerea comandantului de a fi înlocuit de prezența în majoritate a românilor în fortificație, ceea ce era o aberație⁵⁷. Asediul cetății fiind întrerupt s-a procedat la o nouă organizare a garnizoanei fortificației și la 31 mai Axente și Mânzatu fac o nouă incursiune pentru despresurarea cetății. Au ajuns până la poalele muntelui Mamut, în vii, dar inamicul întărit cu trupe din Bărăbanț i-au obligat să se retragă. Eșecul atacului s-a datorat lipsei de coordonare a conducerii, frontul fiind prea larg, de la Teiuș până la Bărăbanț și Pâclișa, iar fortificația nu a colaborat și a ținut trupele de asediu pe loc. Colonelul August a declarat: „*N-am nevoie de ei*”. La cererea ofițerilor de a face o incursiune împotriva inamicului, căpitanul Cernoievici a declarat că atacul Landsturmului a fost așa de viguros încât insurgenții s-au zăpăcit neștiind în care parte să-și dirijeze efortul principal. Dacă în acel moment comandantul cetății ar fi permis o ieșire din cetate, în mod sigur, cel puțin pentru câteva săptămâni, cetatea ar fi fost despresurată⁵⁸. La 1 iunie, comandantul fortificației a solicitat colonelului Stein să pună capăt jafurilor și crimelor pe care le comit pe timp de noapte insurgenții din Bărăbanț în orașul de jos. Asigurarea furajelor pentru animalele de transport și de tăiat din fortificație se face prin cosirea contragărzilor și a glacisului de către garnizoană și de către românii refugiați în șanțurile cetății. De la sfârșitul lunii iunie și toată luna iulie aceiași români au executat secerișul cerealelor de pe proprietățile locuitorilor orașului aflate în jurul cetății și în glacis. Sunt atestate numeroase conflicte între garnizoana cetății și insurgenții care au încercat să împiedice secerișul grânelor atacând locuitorii și apropiindu-se de cetate au dat foc lanurilor.

Începând din 2 iunie observatorul din turnul catedralei a raportat concentrări de trupe inamice la Oarda și lucrări de pământ pentru plasarea tunurilor pe Dealul Furcilor, Fântâna Împăratului și la Lumea Nouă. La 3 iunie colonelul Stein face cunoscut fortificației că generalul Bem a fost ieri la Partoș și a aprobat planul de asediu după care a plecat la Sibiu. Un parlamentar al insurgenților sosește în ziua de 7 iunie cu o scrisoare adresată comandantului fortificației în care se solicită o întrevvedere între părți. Scrisoarea rămâne fără răspuns, probabil deoarece s-a cerut o nouă capitulare a cetății uzitând de faptul că armatele lui Kossuth au obținut victorii în Ungaria, au recucerit Buda și doreau să convingă pe asediați că nu mai au nici o șansă să primească ajutoare⁵⁹.

⁵⁶ Josan, Popa, 2001, p. 119-120.

⁵⁷ Hulea, 1973, p. 483; Barițiu, 1890, p. 512; Szilagy, 1858, 370.

⁵⁸ Hulea, 1973, p. 484.

⁵⁹ Hulea, 1973, p. 453.

Din 8 și până în 22 iunie a fost o perioadă de acalmie. S-au schimbat focuri de artilerie între tabere de mică importanță. În ziua de 22 iunie după masă s-a desfășurat o expediție cu o companie și divizia grănicerilor pentru ridicarea pietrelor de la moara episcopiei din oraș. Tot în 22 iunie a apărut din nou la Partoș Bem care a aprobat planul de asediu. În ziua următoare observatorul a raportat mișcări de trupe în Partoș și Bărbaanț care vin de la Teiuș și Sebeș prevăzând un nou atac. Garnizoana bivuahiază pe ziduri, cavaleria și atelajele sunt băgate în cazemate și tot acolo au fost transportați și bolnavii din spital care se găseau în clădirile seminarului și a școlii. Echipele de pompieri au stat pregătite cu pompele și vasele de apă pline.

În dimineața de 24 iunie a început marele atac al fortificației din Alba Iulia. La ora 5 dimineața inamicul a ocupat orașul cu două companii de vânători și două tunuri. În timpul marșului prin Lunca Popească artileria acestei trupe a omorât mulți oameni din oraș. La orele 5 și jumătate dimineața, bateriile așezate pe Dealul Furcilor au început bombardamentul asupra fortificației cu două mortiere de 60 de funți, două de 30 de funți, opt obuziere, opt mortiere cu rachete, un tun de 18 funți și multe tunuri de calibru mic. Fronturile dintre bastioanele I și II și cele dintre bastioanele II și III, clădirile de pe această latură sudică au fost acoperite de bombe, obuze și proiectile. O bombă a explodat în turnul observatorului rănind ușor un soldat. Pe la orele 11 o rachetă a aprins grajdurile episcopiei acoperite cu șindrilă, iar focul s-a răspândit cu iuțeală datorită unui vânt puternic la clădirea episcopiei, acoperită și aceasta cu șindrilă și de la aceasta focul s-a extins la arsenal și la clădirile aflate în apropiere. Temperatura foarte mare a zădărnicit eforturile de stingere a incendiilor. Tractul din partea de vest a arsenalului a ars în întregime. Au ars de asemenea clădirea comandantului cetății, a seminarului și școlii, mănăstirea și biserica franciscană, clădirile alăturate, locuința maiorului pieții, precum și multe case civile. Căpitanul de cavalerie pensionat, Popa Augustin, contabilul Kreutzer, locotenentul pensionar Ungand și alții s-au remarcat în operația de stingere a incendiilor. Fiind acoperite cu țigle, au fost salvate clădirea comisiei monetare, cea de aprovizionare și de echipament (manutanța). La ora 1 a încetat bombardamentul, dar au continuat focurile de arme ușoare din casele de lângă glacis de-a lungul Canalului sanitar și a bastioanelor V și VI. Un trompet a anunțat sosirea unui parlamentar al inamicului pe care maiorul Litsken l-a primit în ravelinul XIII. Parlamentarul a cerut să vorbească cu comandantul, dar acesta l-a delegat pe maiorul pieții Knebel și pe Domaszewki, inginer căpitan. Parlamentarul a cerut în numele colonelului Stein predarea cetății. Ca să câștige timp, comandantul a promis un răspuns la ora 5 după masă la Partoș. Consiliul militar întrunit a hotărât să apere cetatea până la ultimul om. Căpitanul Cernoievici a dus mesajul în tabăra inamică de la Partoș și l-a prezentat colonelului Stein cu precizarea că fortificația își va îndeplini toate îndatoririle și nu se va preda. Colonelul Stein a declarat că va acorda condiții favorabile garnizoanei, acordându-i un nou timp de răgaz până a doua zi la ora 6⁶⁰.

⁶⁰ Josan, Popa, 2001, p. 128-132; Hulea, 1973, p. 485-486.

Trupele inamice din oraș s-au retras în Bărăbaș și Partoș. În timpul nopții garnizoana cetății a stat de veghe pe ziduri primind o porție de vin și pâine. Oamenii din bastioane au cântat imnul popular și cântecele naționalităților din imperiu prezente în cetate sporind încrederea și pofta de luptă. Pe la ora 6, în 25 iunie, a început din nou bombardamentul și a continuat până seara la orele 7. Canonada a fost mai puțin intensă. A ars un șopron cu bucate recent cosite. S-a răspuns cu lovituri de tun din bastioanele I, VI și VII spre oraș și spre casele din glacis unde s-a ascuns inamicul și multe case din ulița Șurilor (Vasile Alecsandri) au fost incendiate. Din cauza scăderilor rezervelor de muniție a fortificației, comandantul a recomandat să se tragă prudent focuri de mortiere asupra inamicului a cărei artilerie era bine ascunsă după Dealul Furcilor și greu de distrus. În acest asediu s-au remarcat numeroși artileriști și pirotehniști din bastioanele II și III. Inamicul, la rândul său, și-a epuizat stocul de bombe și cucerirea cetății a eșuat. Asediatorii s-au retras în Partoș blestemându-l pe Stein și acuzându-l de trădare⁶¹.

Din informațiile dezertorilor aflăm că inamicul a pierdut mulți oameni și cai și un tun de 18 funți, în timp ce fortificația a pierdut 6 soldați și 3 răniți de schizele ghiulelelor de piatră. Pierderile mici s-au datorat numeroaselor traverse precum și a căilor de acces protejate împotriva bombelor. Drumurile de gardă, parapeții din fronturile de atac, promenadele, curțile clădirilor episcopiei, monetăriei, aprovizionării și arsenalului erau pline de gropi provocate de bombe, multe clădiri au suferit distrugerii, iar cele trei fântâni principale ale fortificației au fost distruse. Au rezistat magaziile de pulbere din traverse și bolta Depozitului mare de pulbere pe timp de război, bombele de 60 de funți căzute au ricoșat, iar acoperișurile postamentelor pentru tunuri din scânduri de 8 țoli acoperite cu pământ de 5 picioare de asemenea au rezistat. În zilele de 26 până în 29 iunie au continuat focurile de arme mici de pe bastioane. În ziua de 30 iunie au fost acordate 6 medalii de aur și 12 de argint bătute în monetăria din cetate din ordinul comandantului pentru vitejie și curaj exemplar unui număr de 18 ofițeri și plutonieri.

Între 1 și 4 iulie s-au dus lupte sporadice și s-a continuat toată luna seceratul holdelor. Insurgenții au arborat un steag tricolor unguresc în oraș pe care un român bănățean l-a luat în noaptea de 5 iulie și l-a dus în cetate. Până în 9 iulie artileria de pe bastioanele IV, V și VI au apărat cu lovituri de tun secerătorii care erau atacați de insurgenții de la Turnul de pulbere. Tot în 9 iulie a avut loc o luptă în oraș între garnizoana cetății și insurgenți, care au fost alungați la Bărăbaș. Inamicul a pierdut 40 de oameni, răniți și prizonieri, iar pierderile fortificației au fost de 9 oameni morți, 18 răniți și un dispărut. Datorită capturării unor documente s-a aflat că Bem a fost înfrânt la Bistrița de către trupele imperiale și rusești. La 15 iulie s-a executat o nouă expediție de recunoaștere cu o companie a românilor bănățeni condusă de căpitanul Miclesko și o altă companie a căpitanului Beyer înspre posturile inamice de la Lumea Nouă, Turnul de pulbere și în vii. Ciocnirea s-a terminat prin capturarea unui mortar pe care l-au dus în cetate. S-a aflat cu

⁶¹ Hulea, 1973, p. 486.

această ocazie că efectivele inamicului în Bărbant erau de o jumătate de batalion de infanterie, două tunuri, două mortiere și în jur de 50 cavaleriști. La Lumea Nouă se afla o companie, iar la Turnul de pulbere patru companii și câțiva husari, în viile episcopiei și la defileul de la Pâclișa o companie și 30 de husari, pe Dealul Furcilor o companie, la Partoș și Oarda se afla cel puțin un batalion de infanterie, un escadron de cavalerie cu șase tunuri, iar în oraș patru companii⁶². Între asediați erau mulți bolnavi și morți de dizenterie și scorbut. S-a redus din nou rația de alimente și se mânca boabe de porumb fiert. Lipsa furajelor a determinat împușcarea cailor de reformă.

În 22 iulie, ora 5 dimineața, în sunetul imnului național s-a schimbat de pe poarta principală, lângă statuia lui Carol al VI-lea, steagul imperial (negru și galben) pus anul trecut cu unul nou care avea o inscripție „*victorie sau moarte*”. S-au tras salve de tun, comandantul fortificației a toastat în onoarea împăratului Franz Iosif și a țarului Rusiei, iar capelanul garnizoanei, Dionisius, a ținut o cuvântare înflăcărată în toate limbile din rândul efectivelor militare. S-a constituit o comisie de acordare a medaliilor pentru vitejie formată din 13 ofițeri care va analiza meritele și va propune persoanele cărora să li se dea medaliile.

În dimineața zilei de 25 iulie dinspre Ighiu s-a auzit foc intens de arme. Axente Sever cu legiunea sa a reușit să alunge trupele insurgenților de la Gura Ampoiței până la Șard. De la Bărbant s-au observat mai multe campanii de insurgenți plecând spre Ampoița și reușind să oprească ofensiva românească la podul Ampoiului de la Șard. Garnizoana a stat pasivă. Artileria fortificației a tras cu obuze în clădirea gospodăriei episcopiei din oraș unde s-au ascuns insurgenții pe care au incendiat-o împreună cu câteva case din vecini.

În 26 iulie, noaptea, s-au auzit scârțâit de care și nu s-au mai văzut obișnuitele focuri de veghe ale inamicului din viile episcopiei. Dezertorii sosiți în cetate au anunțat retragerea inamicului de la Drâmbar și Partoș pe malul stâng al Mureșului, iar podul de plute de la Partoș a ars toată noaptea. Din fortificație s-au trimis cinci companii pentru recunoaștere care au capturat din Bărbant și din oraș alimente, lemne de foc, vite și au fost distruse amenajările și adăposturile inamice de la Dealul Furcilor și Lumea Nouă. Materialul lemnos și uneltele găsite au fost duse în fortificație. Din această recunoaștere s-a constatat distrugerea cărămidăriei cetății astfel că reparația ei va dura. Au fost distruse ușile, ferestrele și gardurile Turnului de pulbere și locuința angajatului.

Seara, 26 iulie 1849 au intrat în fortificație Axente și Mânzatu cu Landsturmul pentru a lua muniție. La 27 iulie observatorul raportează concentrări de trupe la Lancrăm, iar Landsturmul a plecat prin munți spre a ocupa malul drept al Mureșului de la Geoagiu de Jos până la Ilia. Garnizoana cetății a capturat alimente și efecte militare lăsate de insurgenți la Partoș. La 27 iulie se primește o scrisoare adresată comandantului fortificației de la generalul comandant al corpului de armată din Transilvania pe care îl anunță despre victoriile trupelor imperiale din

⁶² Josan, Popa, 2001, p. 136-137.

Ungaria și Italia. Pentru prima dată se execută o expediție de cercetare pe malul stâng al Mureșului, în direcția Drâmbar, Vingard și spre Luduș pentru a se afla pozițiile inamicului. Comandantul fortificației primește o scrisoare de la feldmareșalul Hassford din armata rusă prin care îl anunță că în curând va sosi cu armata la Alba Iulia. O scrisoare a profesorului Bălășescu anunță că la 31 iulie armata rusă va ajunge la Miercurea și va înainta spre Sebeș. Garnizoana fortificației își face încartiruire la cărămidăria cetății și la 1 august 1849 atacă Partoșul și susține o luptă cu insurgenții din Oarda care încep retragerea spre Vințu de Jos. Căpitanul Domaszewki și locotenentul major Gyurich, împreună cu o companie de infanterie Bianchi, o companie de grăniceri bănățeni sub comanda căpitanului Miculesko, precum și căpitanul Beyer au trecut Mureșul la Oarda capturând 15 care cu muniție, efecte și arme. La 2 august inamicul revine la Oarda. Au loc ciocniri și dueluri de artilerie în zona cârciumii Karampa. Inamicul a primit întăriri de la Lanțrăm. În rândurile garnizoanei fortificației izbucnește holera. Între 5 și 9 august situația trupelor ambelor tabere trenează. Axente Sever anunță de la Geoagiu că oamenii săi sunt nemulțumiți din cauza lipsei hainelor și pentru că multe dintre promisiuni nu au fost respectate și propune că aceștia să fie trimiși acasă. Căpitanul inginer Domaszewki arată în raportul său că „*prefectul Axente raportează că acțiunile sale din munți trebuie recunoscute, că el și lancul au atras spre ei o parte din forțele inamice de la cetate și că s-au apărat cu bărbăție, dar în același timp trebuie protestat, hotărât împotriva zvonurilor care s-au răspândit cum că lancul ar fi aprovizionat de mai multe ori fortificația și ar fi despresurat-o, încât actele dovedesc că lancul a primit muniții și provizii din partea fortificației*”⁶³.

În 12 august s-a primit vestea că rușii au cucerit Sibiul și generalul Lüders va ataca inamicul la Sebeș. Comandantul fortificației a trimis la cărămidăria cetății o forță militară puternică formată din șase companii de infanterie, o baterie de tunuri de 6 funți, două tunuri de 12 funți, restul pachetului de cavalerie, un detașament de pionieri ca în timp scurt să facă un pod peste Mureș să împiedice retragerea inamicului din Oarda. Înaintarea a început la ora 8 și jumătate când pe înălțimile de la Oarda au apărut armatele imperiale ruse.

Corpul expediționar al fortificației s-a divizat în două părți, partea stângă cu o divizie de infanterie Leiningen, o companie Bianchi, cu două tunuri de 12 funți și o jumătate de baterie de 6 funți a înaintat spre Partoș, iar aripa dreaptă formată din trei companii, una de vânători, alta de transport și una de români bănățeni cu o jumătate de baterie de tunuri a plecat la Bărăbaș. Inamicul s-a retras spre Vințul de Jos. În două ore detașamentul de pionieri a făcut podul din plutele avute la dispoziție, compania Bianchi a trecut Mureșul, iar restul au plecat spre Pâclișa spre a împiedica inamicul să scape din încercuire pe malul drept. Compania de avangardă a ajuns până la Cârna (Blandiana). Trupele inamicului din Oarda, două companii și trei tunuri au fost luate prizoniere de ruși, iar alte două companii

⁶³ Josan, Popa, 2001, p. 145.

care au trecut pe malul drept al Mureșului s-au predat parțial avangardei cetății, 296 oameni, 5 ofițeri și un tun de 3 funți. Corpul de insurgenți de la Bărbantș s-a retras spre Cluj, iar cel de la Oarda s-a unit cu armata insurgenților formată din 6.000 de infanteriști, 800 husari și 23 de tunuri, comandată de colonelul Beke la Sebeș. Insurgenții învinși la Sebeș de armata rusă s-au retras spre Orăștie pierzând 10 tunuri, 2000 prizonieri și peste 1500 morți și răniți. Restul de 800 de infanteriști, 1500 cavaleriști și 42 de tunuri s-au predat la Deva. Alți 2000 de insurgenți și 30 de tunuri s-au predat la Dobra. Toți acești prizonieri au fost aduși la Alba Iulia trebuind să aștepte ordinul comandantului care va hotărî următoarea lor destinație. Condițiile mizere din închisorile fortificației Alba Iulia, lipsa alimentelor și holera a secerat mulți dintre ei⁶⁴.

Bilanțul general al asediului fortificației de la Alba Iulia a fost de cca. 10.000 de oameni morți și răniți, trupă și civili din care 120 români din Alba Iulia, 12 sate arse și orașul Alba Iulia în ruină⁶⁵. Pierderile fortificației în timpul asediului a fost de 472 morți din care 454 oameni din cauza scorbutului, tifosului și holerei și 18 în luptele purtate cu inamicul, 40 de soldați au fost răniți și 3 ofițeri⁶⁶. Asediul fortificației Alba Iulia s-a încheiat.

A urmat o perioadă de denigrare a conducătorilor revoluției românești și în special a lui Avram Iancu în urma capturării unei scrisori a lui Kossuth către colonelul Stein prin care îl anunța că în urma tratatelor mijlocite de Bălcescu, Iancu a promis neutralitatea în conflictul dintre armatele ruse și imperiale cu cea a ungarilor. Despre această polemică i-a scris Nicolae Bălășescu, membru al Comitetului Național lui Iancu înștiințându-l totodată că generalul Lüdgers și-a exprimat dorința să-l întâlnească la Alba Iulia. Îi sugerează să-și ia o ceată de „*feciori aleși*” și să se prezinte „*spre închinare*”⁶⁷. Întâlnirea a avut loc la 13 august în clădirea comandantului fortificației din Alba Iulia, exact în ziua în care la Șiria armata lui Kossuth comandată de generalul Görgely a capitulat. Generalul Lüdgers i-a dat lui Iancu 3000 de galbeni, arme și muniție și l-a întrebat de ce mai are nevoie. Din acești bani Iancu a plătit oamenilor din munți rechizițiile pe care a fost nevoit să le facă în timpul rezistenței din munți a întreținut și le-a mijlocit plecarea revoluționarilor din Țara Românească printre care Bălcescu, Ghica, Iscovescu etc. și a plătit deplasarea delegațiilor românilor la autoritățile ruse și austriece la Turda, Cluj, Oradea și Viena.

Locuitorii comunei natale Vidra de Sus (azi Avram Iancu) încă mai cred că o parte din acești bani i-ar fi îngropat Iancu în jurul casei sale natale în așteptarea altor evenimente.

Generalul Lüdgers impresionat de activitatea lui Iancu în timpul revoluției l-a propus pe el și pe Bălășescu să primească din partea țarului Rusiei marea

⁶⁴ Szilagyi, 1858, p. 398.

⁶⁵ Hulea, 1973, p. 487.

⁶⁶ Josan, Popa, 2001, p. 92.

⁶⁷ Dragomir, 1944, p. 291.

decorație Crucea Sfântului Vladislav iar Crucea Sfânta Ana pentru Axente Sever și Szentpetery, 6 medalii de aur pentru prefecti și 24 de argint pentru ceilalți tribuni români. La intervenția monarhului Austriac, Iancu a primit doar crucea Sfânta Ana. Habsburgii la rândul lor au propus pentru decorare 134 de persoane dintre care 61 români, 60 sași și 13 unguri. Pentru Iancu s-a propus Crucea de Fier clasa a III-a, de înalt ofițer care-i oferea titlu de noblețe. Împăratul Franz Iosif a schimbat încadrarea pentru Iancu și Axente oferindu-le Crucea de Aur cu Coroană, de mai mică importanță, iar pentru Andreica, Fodor și Clemente Aiudeanu Crucea de Aur pentru Merite. Iancu le-a refuzat în semn de protest pentru neacordarea drepturilor poporului român.

VI. Strategia și tactica taberelor aflate în conflict. Ambele tabere au beneficiat de cunoștințele unor ofițeri și ingineri geniști. Colonelul Stein, comandantul insurgenților, a fost înainte căpitan inginer în corpul inginerilor geniști ai fortificației din Alba Iulia iar comandantul cetății, colonelul August a avut alături un întreg corp de ofițeri ingineri geniști condus de căpitanul I. V. Domaszewski. Din analiza rapoartelor privind asediul fortificației, atât insurgenții cât și imperiali au întreprins acțiuni și lucrări utilizând metodologia și totodată terminologia vaubaniană privind asediul unei fortificații din sec. XVII și XVIII și anume: bastion, ravelin, contragardă, clește, glacis, esplanadă, piață de arme, cavalier, traversă, drum acoperit, paralele etc. ceea ce dovedește că ofițerii de geniu și inginerii le-au utilizat încă la mijlocul secolului al XIX-lea în pregătirea lor strategia și tactica de atac și apărare a unei fortificații a mareșalului Vauban⁶⁸.

Strategia inamicului de a cuceri cu orice preț s-a lovit de rezistența apărătorilor fortificației din Alba Iulia și atunci a folosit tactici adecvate momentului. Insurgenții nu au avut niciodată forțe în oameni și artilerie ca să depășească de cel puțin șase ori pe cele ale apărătorilor nici chiar în timpul atacurilor puternice din aprilie și din iunie când au participat la asediu și armata lui Bem de cca. 12.000 luptători. Necesarul ar fi trebuit să fie de 18.000 până la 20.000 infanteriști și cca. 150 – 200 tunuri dublate de executarea unor lucrări de apropiere prin tranșee de fortificație, numite paralele, prin care artileria trebuia să fie adusă cât mai aproape de ziduri ca să le poată sparge, ori artileria inamică cu cca. 40 de tunuri a rămas întotdeauna la limita de tragere a celei din fortificație încât a fost de fiecare dată neutralizată.

Inamicul nu a reușit să realizeze surpriza ca să cucerească fortificația. Nici tactica propunerilor de capitulare în condiții onorabile ale lui Kossuth, Bem, Kemeny și Stein nu au dat roade. În această situație, inamicul a încercat tactica încercuirii și hărțuirii zilnice a forțelor fortificației, întrerupând aprovizionarea și sperând la o capitulare prin înfometare treptată, izbucnirea unor epidemii între apărătorii fortificației și epuizarea muniției. Această tactică ar fi putut da roade dacă asediul s-ar mai fi putut prelungi cel puțin două luni. Alte greșeli ale

⁶⁸ Vezi nota 14; Parent, Veroust, 1971, I, p. 228-230, 362-363.

inamicului s-au datorat faptului că și-a dislocat trupele în două locații, Partoș și Bărăbanț, în loc să le concentreze pe o singură direcție după metodologia de asediu a lui Vauban. Niciodată încercuirea fortificației nu a fost totală, dovadă fiind spargerea acesteia de către legiunea lui Axente Sever din 17 aprilie 1849 și intrarea în fortificație a unei forțe de 800 oameni. Comandantul fortificației, colonelul August, dacă ar fi acceptat mai mult colaborarea cu legiunile românești, acestea ar fi putut să ofere oricând ajutor fortificației. Legăturile și circulația dintre trupele inamicului din Partoș și Bărăbanț a fost defectuoasă, trupele regulate, artileria și carele cu bagaje trebuiau să circule pe malul stâng al Mureșului pe care îl treceau de două ori, odată la Partoș și a doua oară la Drâmbar sau Sântimbru pe poduri de plute sau poduri plutitoare (broduri).

Un factor important, favorabil apărătorilor fortificației, a fost prezența legiunilor românești în apropiere, în munții Apuseni și mai ales a lui Axente Sever pe valea Ampoiului, care a determinat inamicul să lupte pe două fronturi și să-și despartă forțele pe toată perioada asediului.

Strategia apărătorilor a fost cea precizată de Vauban, să prelungească cât mai mult asediul, să erodeze inamicul și să aștepte sperând să fie despresurată fortificația de trupele imperiale sau ruse. Strategia a reușit, fortificația adoptând la rândul ei tactici adecvate în diferitele etape. S-a aprovizionat cu alimente și muniție pe două, apoi trei luni și a dispus de o artilerie mai numeroasă decât inamicul, de cca. 74 tunuri de diferite calibre. A reușit să țină inamicul la o distanță convenabilă de fortificație de peste 1200 metri, încât tirul artileriei acesteia nu a reușit să producă stricăciuni nereparabile în scurtă durată a fortificației. Chiar dacă mulți dintre soldații care au apărat cetatea erau recruți, în intervalul de 6 luni, până la începerea asediului au putut fi instruiți suficient. Erau soldați de meserie, infanteriști, artileriști, geniști etc. pe când inamicul avea în componență mulți voluntari (honvezi), mai puțin pregătiți și nedisciplinați, care s-au dat la jafuri și crime fiind dușmăniți pretutindeni de populația pașnică civilă. Garnizoana fortificației a fost permanent în ofensivă, a făcut zeci de ieșiri, expediții cu trupe de infanterie, cavalerie și chiar artilerie de câmp pentru cercetarea și alungarea inamicului de câte ori acesta s-a apropiat de fortificație. A reușit odată să-l alunge din oraș unde s-a așezat în casele unor cetățeni unguri pe care, după informații precise, le-au distrus cu artileria. Din cauza deselor expediții din fortificație, inamicul a fost nevoit să-și păzească zi și noapte artileria de la marginea Dealului Furcilor, Fântâna Împăratului și Lumea Nouă sau să și-o retragă de mai multe ori în Partoș și Bărăbanți spre a nu fi distrusă de expedițiile organizate de fortificație.

Conducerea fortificației a dispus permanent de un oarecare serviciu de informație organizat printre români de viceprefectul Băcilă, prin cumnatul său Groza Ilie din Alba Iulia, preotul Popa Augustin din Ohaba, Nicolae Albini din Ciufud și Popa Nistor din Miercurea, de la dezertori și prizonieri, încât colonelul August știa în permanență componența și mișcările trupelor lui Bem în

Transilvania și ale insurgenților de la Partoș și Bărăbanț, luând măsurile necesare apărării⁶⁹. Un foarte important ajutor l-a dat fortificației din Alba Iulia prezența și acțiunile legiunii lui Axente Sever în zona văii Ampoiului. Chiar dacă după revoluție colonelul August a negat cu vehemență rolul legiunilor românești și al prefectilor în timpul revoluției care puteau umbri meritele sale în rezistența fortificației, dușmanul le-a recunoscut. Colonelul Czeck a precizat că atacurile lui Iancu și Axente au îngreunat substanțial asediul fortificației din Alba Iulia, iar Klapka recunoștea de asemenea că războiul de gherilă purtat de trupele populare românești a ținut pe loc un cordon militar ce se întindea de la Oradea până la Deva, cel puțin 13.000 de oameni și numeroasă artilerie ce putea fi întrebuintată la cucerirea cetăților Deva și Alba Iulia⁷⁰. Dacă la toate aceste argumente adăugăm și faptul că garnizoana fortificației era formată în majoritate de grăniceri români și plăieși bănățeni de origine română, putem avea un tablou complet al forțelor românești care au contribuit decisiv la apărarea fortificației din Alba Iulia în 1849.

VI. Vestigii și urme ale asediului fortificației din Alba Iulia păstrate până în prezent:

1. *Monumentul Losenau* din parcul fortificației, ridicat în 1853 în cadrul unei ceremonii speciale în memoria lui Ludwig, Losy von Losenau, comandantul regimentului de cavalerie ușoară A III din fortificația Alba Iulia, căzut în bătălia cu insurgenții de la podul Simeriei din 9 februarie 1849. Este un monument neogotic în formă de turn-fială așezat pe un pedestal scund cu trei trepte. Turnul este articulat în colțuri cu pilaștri cu colonete cu baze și capitele decorate cu frunziș. Cele patru fațade sunt organizate în trei registre. Cel median este prevăzut cu nișe ornamentate cu statuete. La nivelul al treilea arcurile frânte se închid în formă trilobată. Textele în limba germană sunt turnate în bronz, iar cel principal de pe latura de est este închinat lui Losenau. Monumentul este decorat cu un pinaciu prevăzut cu croșete și fleron central, încadrându-l și acesta cu alte patru fleroane atașate de turnul principal prin legături din metal. De jur împrejur a avut un gard turnat din fontă care a dispărut (Fig. 5).

2. *Într-o nișă din cripta Catedralei romano-catolice* a fost înmormântat generalul Wardener, înfrânt de Bem la Cluj și refugiat la Alba Iulia unde a murit la 9 decembrie 1848.

3. *Pe zidul laturii de sud a navei centrale al Catedralei romano-catolice din Alba Iulia* s-au aflat două ghiulele de câte 6 funți rămase în urma asediului fortificației din lunile aprilie și iunie 1849. Ghiulelele au fost extrase cu ocazia restaurării catedralei în anii 1970.

4. *În zidul fațadei de vest a sinagogii din Alba Iulia* se pot vedea înfipte în zid trei ghiulele metalice de cca. 6 funți, trase de artileria cetății în timpul asediului din 1849 împotriva insurgenților (Fig. 6).

⁶⁹ Pleșa, 1979, p. 89-91.

⁷⁰ Hulea, 1973, p. 485.

5. În colecția de manuscrise a Bibliotecii Batthyaneum se află manuscrisul lui Lászlo Elek, cetățean maghiar din Alba Iulia, locuitor în fortificație care ne-a lăsat un jurnal zilnic cu prețioase date despre evenimentele zilnice ale asediului fortificației din 1849.

6. Capela din viile Episcopiei romano-catolice situată în hotarul numit Rojomal unde în perioada încercuirii fortificației martie – iulie a staționat o unitate a forțelor inamice. Capela datează probabil de la sfârșitul sec. XVIII sau începutul lui XIX. Este de foarte mici dimensiuni și servit ca punct de staționare și reper în acțiunile de încercuire (Fig. 7).

Abrevieri bibliografice

- Anghel 2008 Gheorghe Anghel, *Depozitele de pulbere ale fortificației din Alba Iulia*, în *Apulum* LXVI, 2008.
- Barițiu 1890 George Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei II*, Sibiu, 1890.
- Dragomir 1944 Silviu Dragomir, *Studii și documente privitoare la revoluția din 1848-1849*, vol. II, Cluj-Sibiu, 1944, p. 242-244, 281-304.
- Dragomir 1968 Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, București, 1968.
- Elek mss Lászlo Elek, *Agy Giulafehérvári polgárnak naploja az 1848-1849 evi forradalom alat*. mss. 159 file, Biblioteca Batthyaneum, cota XI – 195.
- Hulea 1973 Eugen Hulea, *Cronica evenimentelor albaiuliene din anii revoluției de la 1848-1849*, în, *Apulum*, XI, 1973.
- Josan, Popa 2001 Nicolae Josan, Liana Popa, *Cetatea Alba Iulia în timpul revoluției din anii 1848-1849 în documente vieneze*, Alba Iulia, 2001.
- Lendvai 2001 Paul Lendvai, *Ungurii*, București, 2001.
- Mann 1958 Golo Mann, *Deutsche Geschichte am 19 und 20 Jahrhundert*, Frankfurt (Mein), 1958.
- Parent, Verroust 1971 Michel Parent, Jacques Verroust, *Vauban*, Paris, 1971.
- Pleșa 1973 Ioan Pleșa, *Alba Iulia în revoluția de la 1848-1849*, în *Revista arhivelor*, anul L, vol. XXXV, București, 1973, supliment.
- Pleșa 1979 Ioan Pleșa, *Ioachim Băcilă în revoluția de la 1848-1849*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie*, Cluj Napoca, 1979, vol. XXI.
- Rocolle 1973 Colonel Rocolle, *2000 ans de fortification française*, Limoje, 1973, vol. I.
- Szilágyi 1898 Szilagyii Farcas, *Alsofeher vármegye monografija 1848-1849*, III, Aiud, 1898.
- Taylor 1947 A. J. P. Taylor, *The Habsburg Monarchy*, Lodra, 1947.

- Thalson 1850 Thalson, *Die Rumänen der Österreichische Monarchie*, Viena, 1850, fasc. II.
- Vauban 1737 Sebastien le Seigneur de Vauban, *Traité de l'attaque et de la defense des places*, Haga, 1737.
- Vauban 1740 Sebastien le Seigneur de Vauban, *Memoire pour servir d'instruction dans defense des places*, Leiden, 1740.

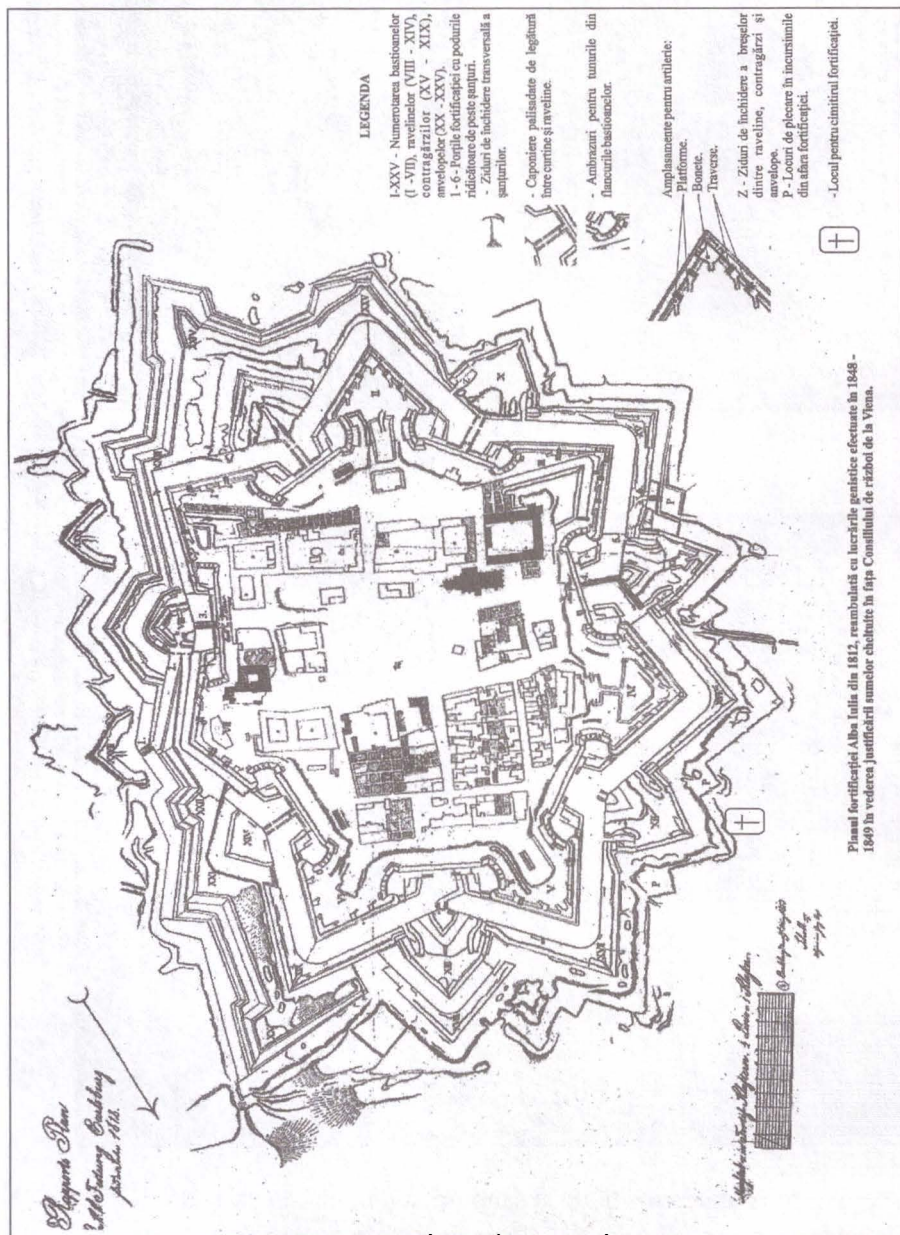

Fig. 1. Planul fortificației bastionare Alba Iulia, din 1812 reambrulat cu lucrările genistice efectuate în 1848-1849 în vederea justificării șanțurilor cheabate în fața Consiliului de război din Viena.

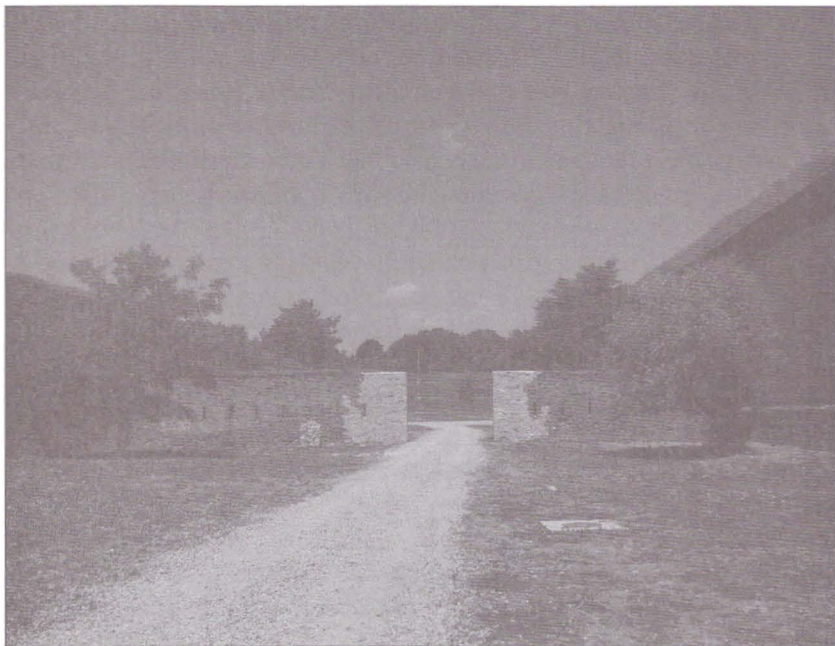

Fig. 2a – zidul de închidere a șanțului dintre bastionul II și anvelopa XXV.

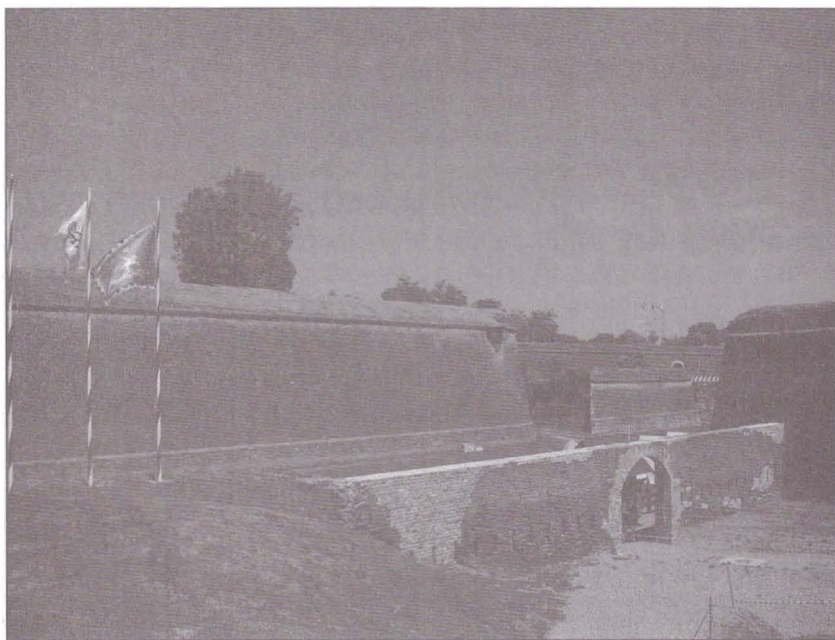

Fig. 2b - zidul de închidere a șanțului ravelinului IX, fața de sud.

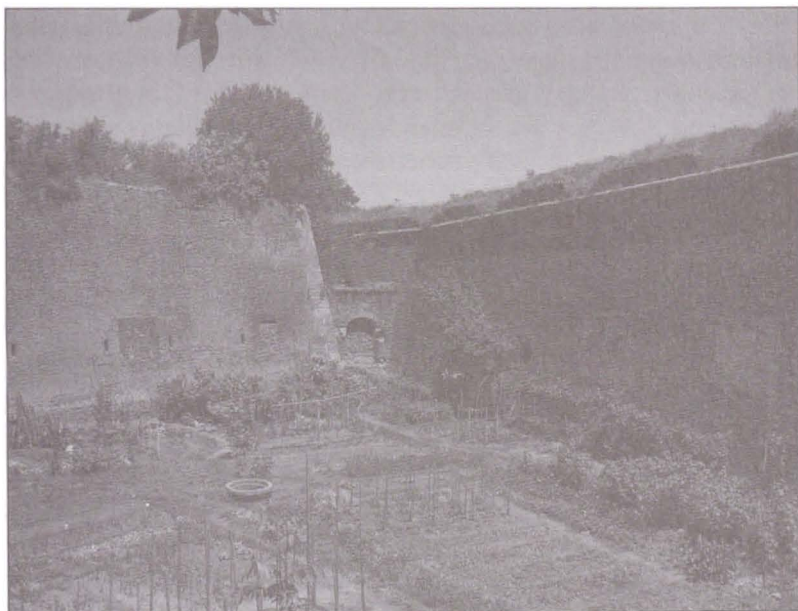

Fig. 3 - zidul de închidere a breșei dintre anvelopa XXV și ravelinul X cu ambrazurile zidite.

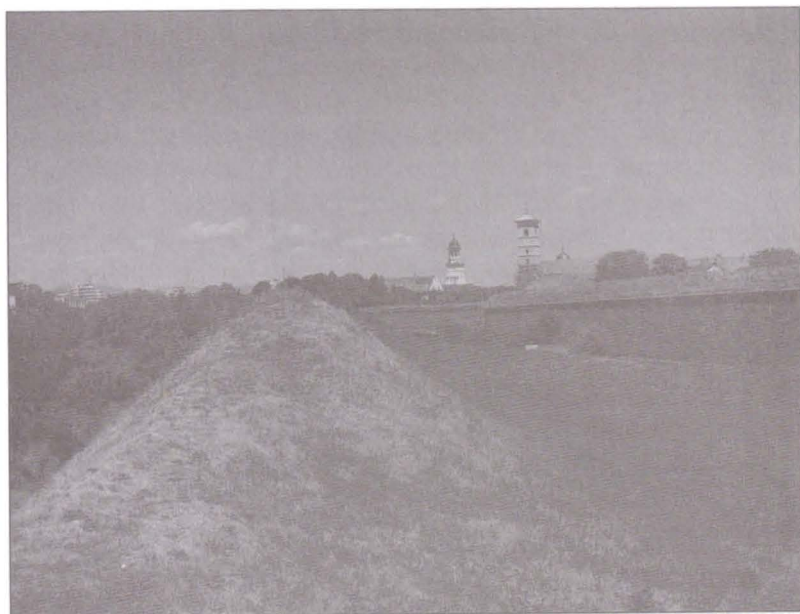

Fig. 4a - Traversele din pământ de pe anvelopa XXV, latura de sud protejează fața bastionului II.

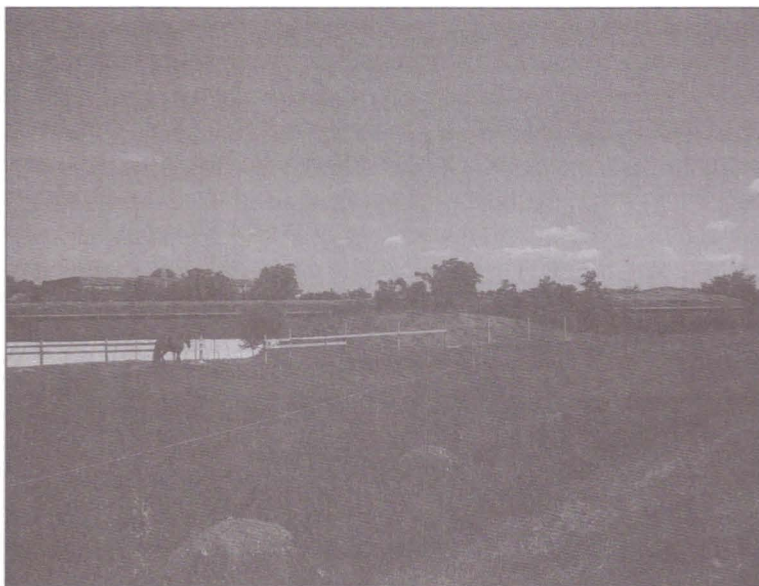

Fig. 4b - Traversele din pământ de pe anvelopa XXV, latura de sud protejează fața ravelinului IX și a bastionului I.

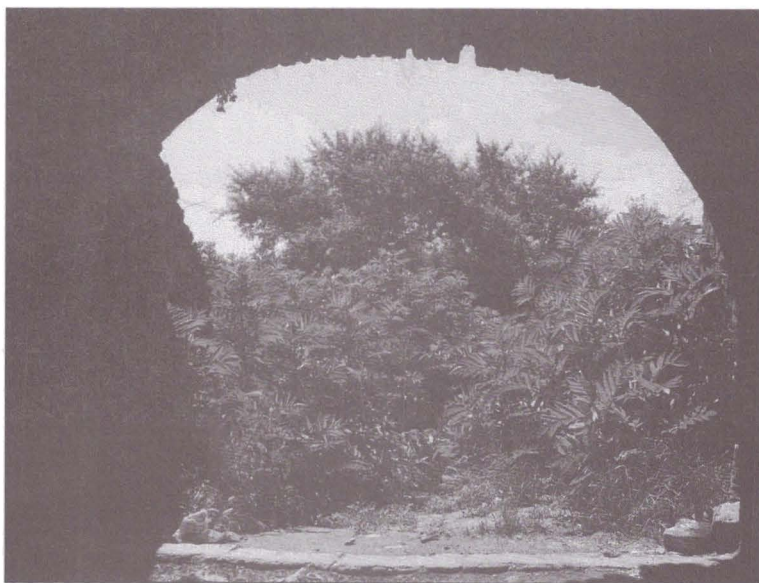

Fig. 4c - Traversele din pământ de pe anvelopa XXV, latura de sud apără gura caponierei subterane din anvelopa XXV ce face legătura cu șanțul principal din fața bastionului I.

Fig. 5 – Monumentul Losenau din parcul cetății, starea actuală.

Fig. 6 – Fațada de vest a sinagogi din Alba Iulia cu cele trei ghiulele metalice înfipte în zid, rămase din perioada asediului fortificației din Alba Iulia din 1849.

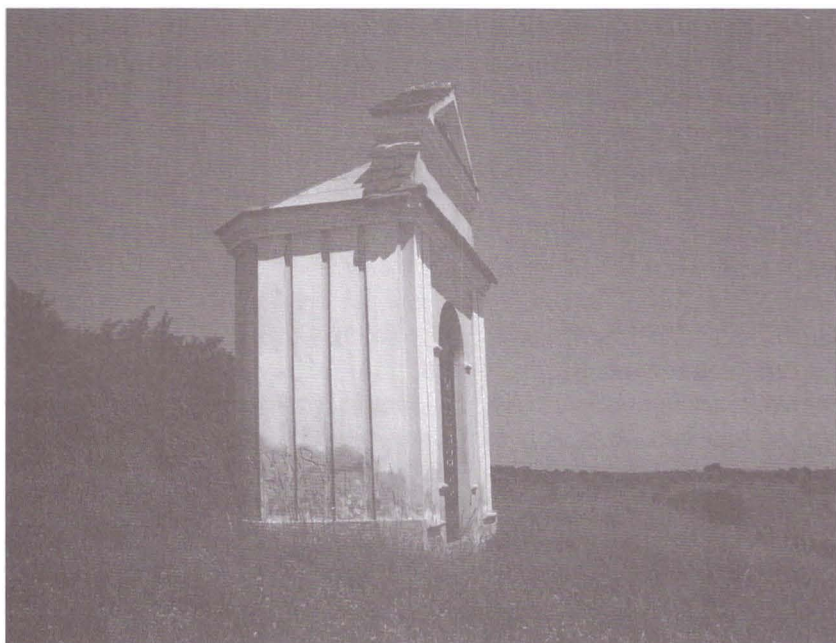

Fig. 7 – Capela din viile Episcopiei Romano-catolice ce a constituit unul din reperele inamicului în perioada de încercuire și asediu a fortificației din Alba Iulia în 1849

LE SIÈGE DE LA FORTERESSE D'ALBA IULIA PENDANT LA RÉVOLUTION DE 1848-1849

Résumé

Pendant la révolution de 1848-1849 dans l'empire des Habsbourg ont été constituées 11 groupes ethniques qui ont générées des conflits entre elles mêmes afin d'obtenir des droits sociaux et nationaux. Les hongrois, qui avaient bénéficié de l'empereur Ferdinand V en mars 1848 de quelques mesures favorables allant presque jusqu'à la reconnaissance de leur indépendance nationale, n'ont pas reconnu, en revanche, les mêmes droits légitimes de la plupart des groupes ethniques de la Hongrie, les roumains, les serbes, les croates, etc... Ceux-ci constituaient d'ailleurs la grande majorité de la population du royaume et cette situation a donné lieu ensuite à des conflits entre les forces armées officielles et celles des insurgés. De ces conflits a pleinement profité l'Autriche qui avait promis un accord favorable aux nations de l'empire à la seule condition que celles-ci doivent lutter de son côté.

Aux roumains, qui se trouvaient en grande majorité en Transylvanie, a été refusé, par l'assemblée parlementaire hongroise, dirigée par Kossuth, le droit aux revendications

que celui-ci avait obtenues pour ses compatriotes. De ce fait en Transylvanie le servage a été maintenu toujours. Le conflit a été déclenché en septembre 1848 entre l'Autriche et la Hongrie. A partir de décembre 1848 jusqu'en mars 1849 les troupes commandées par le général Bem ont occupé pratiquement toute la Transylvanie, en dehors de la région des Monts Apuseni, défendue à l'époque par les légions roumaines d'Avram Iancu et les forteresses d'Alba Iulia, Deva et Timisoara.

A partir de mars et jusqu'à la fin de juillet 1849 la forteresse d'Alba Iulia a été soumise au siège des troupes hongroises dirigées par le baron Kemeny Farcas et le colonel Stein. La défense de la forteresse était alors assurée pendant le siège et jusqu'en février 1849 par le général Horak et ensuite par Georg, le baron von Augst. Le conseil général de la défense a préparé les travaux afin qu'au 20 octobre ait été déclarée l'état de siège et engagées les mesures pour l'approvisionnement en nourriture, poudre et bois pour 3 mois. La population civile a été conseillée de prendre les mêmes mesures. A cette occasion ont été faites des réquisitions et d'acquisitions de céréales, de bêtes à somme, de bois pour le chauffage et la construction de la part des cours des nobles et de la population.

Pendant cette période ont été exécutées aussi des travaux de génie afin de faire face à un siège imminent. Les travaux de la défense extérieure des remparts de la forteresse, les ravelins, les contregardes, etc ont été abandonnés faute de la main d'œuvre. En revanche, ont été aménagés des murs de renfort aux faussées, ont été bouchées les trous des casemates et ont été prévu des traverses et l'emplacement des canons sur les objectifs menacés. Par une disposition du commandant du 15 février 1849 ont été réorganisées les unités d'infanterie et artillerie et celles-ci ont été dirigées précisément aux bastions, courtines et ravelines, pour que chacune d'entr'elles connaisse son objectif. Davantage, ont été prises des mesures très sévères pour la garde des portes et l'organisation des patrouilles de jour et de nuit.

La garnison comprenait alors environ 2500 soldats et officiers et entre 70 et 100 canons. Les 10 compagnies provenaient de plusieurs régiments différents : le 1-er régiment de grenadiers roumains, le régiment des roumains de Banat, celui de chasseurs de la Transylvanie et les régiments Bianchi, Carl Ferdinand et Leiningen.

Le siège a commencé le 26 mars 1849. Les assiégeants disposaient d'une armée estimée entre 3000 et 15000 hommes et 40 canons, notamment le 2 avril et 23 et 24 juin, lorsqu'au siège ont participé aussi les troupes du général Bem. L'ennemi n'a pas pu prendre d'un assaut éclair la forteresse ni par une attaque décisive ni par négociations sur une éventuelle capitulation. En cette situation a été décidé un siège prolongé qui a duré 3 mois. Les assiégeants estimaient que la garnison soit épuisée par le manque de nourriture et de munitions, chose quasiment possible si le siège allait se prolonger pour encore une ou deux mois.

Les plus importantes opérations militaires de la part des assiégeants ont été exécutées le 2 avril et le 23 et 24 juin lorsqu'ils ont intensément bombardé la forteresse et quelques immeubles à l'intérieur des remparts ont été incendiés. Chaque fois les assiégés ont su magistralement repousser les attaques par une disposition efficace des canons afin que les troupes ennemies ne puissent pas approcher les remparts. La stratégie adoptée fut celle imaginée par Vauban même celle de résister le plus longtemps possible afin que les forces ennemies s'affaibissent dans un siège prolongé et permettant ainsi aux troupes impériales ou russes, venus en renfort, d'enlever la blocus. Cette stratégie a parfaitement réussi grâce aussi aux soldats roumains de la garnison et aux légions dirigées par Axente Sever et Avram Iancu, qui campaient alors sur la vallée de l'Ampoi. Le 17 mai 1849 celles-ci ont réussi de pénétrer le blocus faisant sortir de la forteresse 800 hommes. De ce fait les

forces ennemies ont été obligées d'engager le combat sur deux fronts. En juillet et août 1849 les troupes hongroises ont été battues par les troupes impériales et russes et le siège a cessé le 26 juillet 1849.

Le 13 août le commandant de l'armée russe, le général Luders, a reçu Avram Iancu à Alba Iulia qui a été félicité pour ses exploits. Il a été ensuite proposé pour une médaille au tsar russe, qui a été refusée d'ailleurs, exprimant ainsi sa conviction que l'honneur aurait du revenir entièrement au peuple roumain de la Transylvanie dans sa lutte pour obtenir des droits sociaux et nationaux.

Explication des figures

Fig. 1. Plan de la fortification bastionnaire d'Alba Iulia, de 1812, avec des travaux de génie effectués en 1848 et 1849 afin de justifier les actions devant le Conseil de guerre de Vienne.

Fig. 2. Le mur de cloisonnement des fossées de la fortification : a) mur de cloisonnement de la fossée entre le bastion II et la contregarde continue XXV ; b) mur de cloisonnement du ravelin IX, côté sud

Fig. 3. Le mur de renforcement d'une brèche existante entre la contregarde XI, le ravelin XI avec les embrasures murées.

Fig. 4. Les traverses de terre de la contregarde XXV, côté sud / a) protégeant le bastion II ; b) protégeant la façade du ravelin IX et du bastion I ; c) protégeant la caponnière souterraine de la contregarde XXV qui assurait la liaison avec la fossée principale devant le bastion I

Fig. 5. Le monument Losenau état actuel

Fig. 6. La façade de l'ouest de la synagogue d'Alba Iulia avec trois boulets enfoncés dans le mur depuis le siège de 1849

Fig. 7. La chapelle du vignoble l'Eveché romano catholique qui a constitué le principal point de repère pour les attaques ennemies lors du siège de la forteresse d'Alba Iulia.